

PROVINCIALE

Ente

D'Errico

3756

MATERA

BIBLIOTECA

L. STIGLIANI

2521

ALOYSII ANTONII VERNEII
EQUITIS TORQUATI

ARCHIDIACONI EBORENSIS

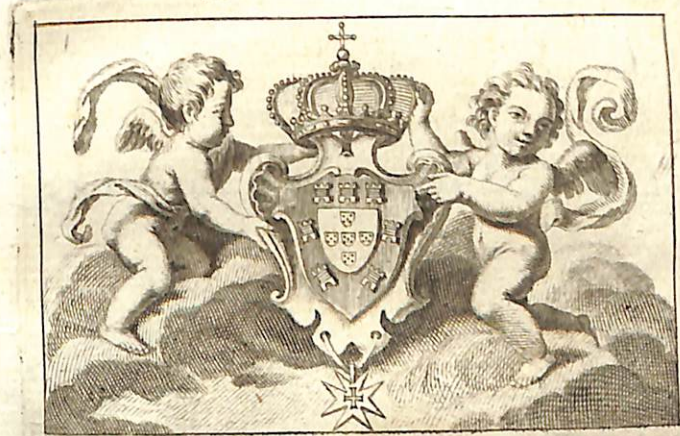
DE RE

METAPHYSICA

AD VSUM

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

LIBRI QUATTOR.

ROMAE MDCCXLIII.

EX TYPOGRAPHIA GENEROSI SALOMONI
IN FORO S. IG. ATII.
SUPERIORUM FACULTATIS

J O S E P H O I.
LUSITANORUM REGI.
MAGNO INVICTO FIDELISSIMO

ALOYSIUS ANTONIUS VERNEIUS
S. P. D.

ETAPHYSICAE studium, JO-
SEPHE I. Rex optime, ne-
que arduum est, & homine,
qui reipublicæ gubernandæ det operam, di-
gnum omnino est. Quod ut ostendam, non
Alexandrum Magnum excitabo, non M. Au-

relium Imperatorem, non Leonem VI. cognomento Philosophum, non Periclem, non Xenophontem, non Scipionem Aemilianum, non L. Lucullum, non M. Tullium, non Magnum Pompejum, non Catonem Uticensem, non ceteros viros principes Philosophiæ studiis summopere deditos, qui & rempublicam optime administrarunt, & etiam bellica laude nobiles exstiterunt; sed ipsam Metaphysicæ vim & naturam considerabo, eaque contentus ero. Quid enim est Metaphysica, nisi disciplina, quæ docet, quo pacto humanæ rationis, eæque bene exercitatæ, præcepta ad argumenta quædam generalia, quæ tum in disciplinis theoreticis, tum in pragmaticis, id est iis, quæ domesticis, aut publicis negotiis continentur, usum insignem habent, clare & facile accommodari possint? Quid autem est ratio perpolitata & exercitata, nisi mens nostra, quæ præceptis Logicæ politur, & apta redditur, ad verum in omni vitæ parte inveniendum? Quod si nihil in mundo civili sine recta ratione recte fit; Metaphysica autem est quædam quasi pedisequa & adiutrix rectæ rationis; consequitur, & Logicam, & Metaphysicam ad res quasque recte administrandas omnino esse accommodatas.

Hæc cum non animadverterent non nulli,

li, præsertim e Jurisperitorum; & Politicorum familia, ita magnifice de arte sua, contemptim vero de omni Philosophia loquuntur, ut nihil supra fieri possit: nec aliter de Philosophis commemorant, quam de garrulis quibusdam hominibus, inanibus controversiis occupatis, rebus vero publicis non modo administrandis, sed ne mente quidem percipiendis, parum aptis. Qui si de loquaci illa, & inepta Arabo-Peripateticorum philosophia disputant, recte disputant: sin autem de germanæ Philosophiæ præceptis, male profecto. Nam ut mittam Zaleucum, Lycurgum, Charondam, Rhadamantum, Solonem, qui Græcis civitatibus leges ex bona Philosophia sanciverunt; ut reliquos sex præteream *sapientes* nominatos, qui, si unum excipias, respublicas recte administrarunt; quis Romana historia eruditus ignorat, Jurisperitos illos gravissimos, qui Ciceronis ætate floruerunt, & jus Civile confusum & perturbatum in ordinem redegerunt, ac illustrarunt, veluti Publium Rutilium, Aelium Tuberonem, Sext. Pompejum, Cœlium Antipatrum, Q. Scævola utrumque & Augurem, & Pontificem, Lucilium Balbum, Servium Sulpicium, Antistium Labeonem, Attium Capitonem, ceterosque, ex disciplina vel Panætii, vel Antiocchi, vel alterius Græ-

ci philosophi prodiisse, atque Philosophiæ ope jus Civile mirifice amplificasse? Quis nescit, posteriores Jurisconsultos ab Augusto Cæsare ad Justinianum usque, qui ex utraque illa schola & Labeonis, & Capitonis profecti sunt, ut Celsum, Longinum, Ulpianum, Papinianum, Paullum, Modestinum, Julianum, & reliquos, ex disciplina de *Officiis*, quam Stoici philosophi omnium optime excoluerunt, tantos in jure Civili progressus fecisse, eique adeo opitulatos esse, ut etiam nunc eorum responsa pro regula *justi*, & *injusti* habeantur? Quid? quis item nescit, eos omnes, qui de jure Naturæ, & Gentium, Politicæ omnis fonte, quique de Politica ipsa arte & proximo, & præsentis sæculo accuratius scripserunt, easque *systematice*, id est ordine certo exposuerunt, non solum Philosophiæ peritia valuisse, sed ex ea utramque illam disciplinam doctissime inlustrasse?

Resonant adhuc, Rex augustissime, non scholæ modo, sed aulæ Regum, atque ipsæ gravissimorum hominum bibliothecæ, qui ab illis in collegium Consiliariorum merito suo cooptati sunt, nominibus Grotii, Puffendorffii, Seldeni, Christiani Thomassii, Heineccii, Buddei, Cumberlandii, Val. Alberti, Christ. Wolfii, aliorumque, qui utramque disci-

disciplinam & inlustrarunt, & clariori ordine exposuerunt. Resonant nominibus Lipsii, Conringii, Bossii, Naudæi, Boxbornii, Hertii, Boecleri, Heumanni, & aliorum, qui in Politica præcipue elaborarunt, & viam straverunt, qua facile ad ejus cognitionem pervenire possimus. Quæ si pseudo-Politici illi cognita habuissent, immo vero vel unius Naudæi, aut Bossii scripta pervolvissent, ne illi certe suamet incitiam, & arrogantiam deriderent, qui Philosophiam a Prudentia & Civili, & Politica sejungere ausi fuissent; cum utraque maxime hac ætate non nisi Philosophiæ subsidio emendata sit, & recto ordine explicata.

Quid? quod novum dogma, quæ strategemata Politici isti & veri, & falsi excogitarunt, quorum in Veteribus philosophis non expressa vestigia se offerant? Testes habemus Xenophontem, Isocratem, Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Plutarchum, viros Politicæ artis peritissimos, qui etiam si suorum moribus accommodate loquantur, tamen fontes Politicæ omnis & veræ, & falsæ, quæ post obtinuit, scriptis suis nobis indicarunt: adeo ut vel unus Aristoteles, ut viri docti animadverterunt, arcana omnia & sophismata, propter quæ Machiavellus homo nequam a pessimis Politicis extolli solet,

let, pleraque in quarto, quinto, & sexto *Politicorum* libris indicaverit. Ut si rationes recte computemus, nihil isti habeant, in quo exsultent, quod non Veteribus philosophis acceptum referre debeant.

Nempe pseudo-Policorum error inde natus est, quod inepta & puerili Politicæ idea ac specie decepti, ceteros homines non ex virtute, sed ex fortuna metiri solent: & eos, quibus res aliqua bene cessit, bonos Politicos; quibus contra, ineptos homines appellant. Sed longe aliter se res habet: nam & plerisque nullo suo merito, casu & fortuito res prospere evenire; & multi incredibili doctrina, ac usu rerum præditi res male gesserunt; quod eæ tempestates in republica exortæ sunt, quæ nulla industria humana prævideri, nec fedari potuere. Quod si rerum summam adtente subduxerimus, deprehendemus, plerosque, qui propter res gestas domi, militiæque celebrantur, non peritia, non prudentia, sed fortuna valuisset. Quod ipsamet Urbis historia, in qua scribo, luculenter demonstrat. Quis enim Hamilcarem Barcam, quis Hannibalem filium, quis Cn. Pompejum, quis M. Antonium ignavos milites dicat, quod ille a Veteronibus, alter a Scipione, tertius a C. Cæsare, quartus ab Augusto proelio victi fuerunt?

runt? Quis C. ipsum Cæsarem, quis M. Tullium gubernandæ reipublicæ inperitos existimet, quod uterque civilibus fluctibus actus fato suo extinctus est? Itaque & fortuna, id est tempus, casusque, * a divina providentia definitus, in omnibus dominatur: & gloria, quæ claros homines sequitur, sapius fortunæ, quam virtutis, est beneficium. Quare nec illi semper laudandi, qui famam forte magis, quam virtute, partam habuerunt; nec hi contemnendi sunt, qui fortuna parum, virtute multum valuerunt. Sed virtus sine fortuna ponderanda est: qua qui gaudent, ii quidem ad res quasque publicas administrandas præstantiores haberi debent.

Quod si hanc Prudentiæ & Civilis, & Politicæ artem, quibus ratio omnis procurandæ reipublicæ continetur, expendere & examinare voluerimus, plane intelligemus, ex veræ Metaphysicæ principiis ordinem, claritatem, & splendorem suum accepisse. Primum id nos docent scripta eorum, qui de ea hoc sæculo accuratius disseruerunt, qui Metaphysicæ auxilio prudentiam generatim sumtam, quæ aliis lumen adfert, a reliquis

* Vidi sub Sole nec velocium esse cursum, nec sortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam: sed tempus, casumque in omnibus. *Ecclesiastes C. VIII. vers. xl.*

X
quis Prudentiæ partibus separatim exposuerunt, res quasque ad certa capita revocarunt, ex certis ac perspicuis principiis singula deduxerunt, eaque ordine quam aptissimo posuerunt, ut facilius multo in animos inlabi possent. Deinde id ipsum vel inviti declarant ii, qui præcepta scripta reliquerunt, quibus respublicæ recte gubernentur. Quis enim umquam de talibus rebus diligentius scripsit, quin prius casus omnes, qui evenere, percensuerit, alios cum aliis contulerit, ea, quæ similia habent, notaverit, in quibus differunt diligentissime admonuerit, idque ordine explicaverit, quo facilius quædam vitari, quædam vero admitti sine ullo damno, immo vero cum fructu publicæ rei possint? Quod qua ratione sine Metaphysica effici possit, non video: cum id ipsum vel maxime sit Metaphysicum, singula tali ordine investigare & exponere, ut & clare, & nullo negotio intelligi queant. Jam vero eos, qui reipublicæ cum laude præsunt, quid ab aliis hominibus distinguit, & quasi præ ceteris oculatos laudibus efferre cogit, nisi sollertia, qua ex præteritis, ac præsentibus negotiis accuratissime expensis, & inter se collatis; ex moribus populorum, quos penitus exploratos habent, futura callidissime prospiciunt;

XI
eiunt; quæ noxia sunt, declinant; cetera ad salutem reipublicæ, ad felicitatem populorum vel augendam, vel conservandam flectere norunt? Quis autem hic non videt & Logicam, quæ veri probabilis regulas ostendit; & Metaphysicam, quæ docet, probabilitatis præcepta ad accuratam analysim veri investigandi causâ instituendam facile flectere, & accommodare? Quod cum Recentioris metaphysicæ proprium sit, quæ, missis inanibus disputationibus, præcepta illa communia utilia & clara ita persequitur, ut vel nullo labore cuilibet intuenti communis eorum utilitas nota sit; fit inde manifestum, eam Metaphysicæ partem, quæ id præstat, & sine labore a viro Politico percipi posse, & eidem non modo aptam, sed etiam necessariam videri.

Sed quid ego ad rationes confugio, cum ipsum luculentissimo exemplo, quod mihi ante oculos perpetuo obversatur, conficere possum? Tu mihi & testis, & ratio, & exemplum eorum, quæ disputavi, esse potes. Quid enim aliud est ars illa, qua populos sapientissime gubernas, nisi pulcherrimus usus solidioris Metaphysicæ, quam veris Politicis, qui felicitatem gentium suo imperio subjectarum maxime quærunt, necessariam esse contendo? Quid mira illa ac-

cura-

curatio, qua præcepta generalia regnandi vel doctrina, vel usu acquisita, memoria tenes, eaque ad singulos casus, qui eveniunt, vel quos eventuros conjectas, accommodare & novisti, & soles, nisi declaratio utilitatis, quam ex hujusmodi præceptis generalibus Reges ipsi capere possunt? Quæ tametsi tu minus doctrina (quamquam & id quidem) quam bonitate quadam naturæ, ac præstantia mentis tuæ facis, tamen præcipue declarant, quanto facilius, & melius ea, quæ usu, & facilitate quadam naturæ facimus, si recta disciplina accedat, fieri possint.

Valent mihi crede, rex JOSEPH, ad perfectionem naturæ & præcepta disciplinæ, & usus frequens: eaque tanto studiosius exsequimur, quanto clarius cognoscimus, qua ratione fieri debent. Valet ad communem populorum utilitatem, ad disciplinarum incrementum Regum exemplum: eaque, quæ iis probari videmus, tanto alacrius, & diligentius facimus, quanto ex ipso Regum suffragio majus pondus, & splendorem accipiunt. An est aliquis nostrorum, qui ignoret, quanto opere nostri homines Experimentalis physicæ augendæ & perpoliendæ dent operam, postea quam te periculis faciendis in Universitate studiorum a parente tuo, Rege sempiterna laude dignissimo, Ulyssipone

pone condita, summa cum delectatione, idque non semel, præsentem esse viderunt? Nimirum hæc a clarissimis Regibus, quos vel sanguine, vel adfinitate contingis, & quorum virtutes exprimere soles, didicisti, ut non modo recentiora ista studia munificentia, & favore augeas & amplifices, sed etiam præsentia & studio tuo ornes & honores: animosque gloria ejusmodi incendas, ut in artes ingenuo homine, & Regibus ipsis dignas, naviter incumbant.

Te felicem, te vere Regem! qui in eo fortunæ fastigio collocatus, in quo haud pauci eos, qui infra se sunt, fastidiunt, privatorum studia contemnunt, sibi tantum vivere sciunt, plane intellexisti, te non tibi, sed populorum bono, & commodis esse natum: atque ad ceteras virtutes tuas non modo regiam illam laudem addidisti beneficentiæ, sed etiam doctrinæ. Felices Lusitanos, si te diutissime sospite frui poterunt! ut quemadmodum Britannia Carolo II. Gallia Ludovico XIII. Germania Leopoldo, Borussia Friderico, Moschovia Petro, & Catharina, Dania, Svecia, ceteræque Europæ gentes certis Regibus, & Principibus munificentissimis bonarum artium patronis gloriantur, quarum ope ad apicem illum gloriæ, in quo eas miramur, pervenerunt; ita

ita Lusitania nostra futuris temporibus JOSEPHO I. magno Rege, & magno bonorum omnium studiorum fautore gloriari possit. Vale, Rex optime, & inclyte. Roma Kal. April. c1o1o ccliii.

ALOY-

ALOYSIUS ANTONIUS VERNEIUS

Lusitanis Adolescentibus Metaphysicæ
operam daturis.

S.

EN tertium volumen, Adolescentes humanissimi, commodo vestro divulgamus. Tardius profecto, quam vellem; sed aliquanto citius, quam per valitudinem, qua incommoda ab aliquot annis utimur, & per occupationes non magnas illas quidem, sed multas, & molestas, potuimus. Nam etiam si hæc omnia jam pridem scripta habeamus, tamen cum typis consignari debent, hominis sollertis est, ea iterum meditate perlegere, & si qua occurrunt non commode dicta, emendare: quod non parum temporis, & operæ, & diligentia requirit. Neque enim mihi cornea fibra est: immo vero ex virorum doctissimorum scriptis, quæ continenter prodeunt, me non solum profecisse, sed in dies non nihil proficere prædicare non erubesco. Qui enim erubescerem, in tanta Europæ luce, atque frequenti doctissimorum hominum exemplo, qui errata sua se agnoscere, & emendare, ut

virum

virum bonum, ac germanum Philosophum decet, profitentur? Fuit olim hæc, & adhuc est quorundam nomine tenus Philosophorum irridenda perverbia, ut perspicua veritati non cederent; sed distinctionibus suis, & cavillationibus, quas nec conjectore Oedipo interpretari fas sit, quod sibi proposuerant defendendum, per omne fas, & nefas defenderent. Quos tamen in pertinacia sua gloriari veri Philosophi facile patiuntur: sed veritatem ipsam vetustis, & præjudicatis opinionibus potiore & æstimabiliore habentes, non dubitant a sententia recedere, si aliquid certius, & melius se offerat. Quorum vestigia me sequi non inuitus declaro, nec umquam secutum fuisse pœnitebit.

Hæc causa est, Adolescentes ornatissimi, cur non ita festinanter scripta nostra edamus, quomodo viri gravissimi omnium ordinum, qui ad nos humanissimas litteras dederunt, se habere significarunt. Quorum ego amori, & humanitati nisi grato animo respondeam, ferreus sim: gratiasque eis non modo habeo, sed ago quam maximas, quod scripta nostra & amanter exceperint, & mirificis laudibus extulerint. In quo, ut nullam rem vos celem, aliquid mihi præter spem & opinionem evenit. Nam etiamsi quorundam litteris certior essem factus, plurimos
in

in Lusitania nostra recentioribus studiis delectari; numquam putavi tamen tam multos esse, quam multos post editas lucubrationes nostras in eadem sententia esse cognovi, idque vel ex litteris ipsorum, vel ex aliorum sermone. Facile ut ex hoc signo augurem regno nostro, haud multo post nulli eorum, quæ Philosophiæ laude celebrantur, esse cessurum.

Fuere etiam viri doctissimi, nostrique amantissimi, qui ad nos scripserint, & vero etiam plurimis rationibus persuadere voluerint, ne personati cujusdam Peripatetici vituperationibus, insectationibusque commoverer: neve ab edendis reliquis, quæ promiseram, propter responsionem aliquam vel minimum temporis cessarem. Quos tamen ego bono animo esse jussi: eisque significavi, me ita a natura factum esse, ita a Philosophia paratum atque munitum, ut nullis talium censorum reprehensionibus moveri soleam, nullamque responsionem iisdem opponendam esse putem: immo vero eos, qui adfectibus servientes, officiorumque, quæ non modo Christianum quemque, & ingenuum disputatorem decent, sed talem hominem multo magis decebant, penitus obliti, talia tamque hostilia loquantur, miseratione potius, quam iracundia, nobis prosequendos existimare. Et merito quidem.

Quid enim reponam homini, qui cum Recentiore philosophiam ne a limine quidem salutarit; cum doctrinæ omnis, quæ apud nationes politiores viget, adeo rudis sit, ut ex Arctico polo in ultima Groenlandiæ litora delapsus nuper videatur; tamen eo sani iudicii devenit, ut, cum inutilitatem Logicæ nostræ ad inveniendum verum ubique prædicet, systema meum Logicum, de quo controversia esse debet potissimum, intactum relinquat; tantum propositiones quasdam apud veros Philosophos certas, e contextu sermonis avulsas, quæ novitio Philosopho lemures, aut larvæ nocturnæ esse viderentur, sibi profligandas proposuerit, idque ex principiis Arabo-Peripateticorum, quæ Recentiores philosophi summo consensu negamus, & irridemus? An aliquid lepidius, venustiusque isthoc censore fingi & cogitari potest? An cum in tanta doctissimorum hominum multitudine, quibus Lusitania nostra his temporibus floret, ceteri taceant; plerique omnes, quibus dijudicandi facultas est, scripta nostra humanissime extollant; nobisque gratias agant, quod pueris nostris Eclecticam philosophiam primi tradidimus, ad eorum palatium accommodavimus, eosque aberrantes in viam reduximus [dabitis mihi hanc veniam, Adolescentes, ut mihi pro me ipso contra repre-

reprehensorem & inurbanum, & inmanissimum dicenti, merita mea erga vos, non omnino vulgaria, liceat memorare] unus tamen pseudonymus Peripateticus surgat, qui veteres ineptias instauraret, inscitiam bonarum artium propagare contendat, nosque, si superis placet, propter Recentiore philosophiam de errore, de ineptia, de absurditate, de impietate postulet? Quod si ego istiusmodi athletæ me ad prælium jactanter vocanti, victoriamque, mirificum vatem! præcinenti, occurrere conarer, tum ineptus plane, tum stultissimo quoque stultior essem.

Quamobrem sciant non modo amici, sed etiam fautores nostri, nos de defensione scribenda ne per somnium quidem cogitare, nec ejus generis scriptis umquam responsuros. Non patitur hæc ætas talem jacturam temporis, ut cum tali adversario decertemus, qui institutore opus habet, qui ei rudimenta recte judicandi puerorum ritu accuratissime explanet. Non e dignitate Recentioris logicæ est talibus argumentis respondere. Non id ferrent æquo animo Philosophi quique gravissimi. Quærat ipse alium sui similem disputatorem, quocum æquis viribus, & vero etiam omni conviciorum genere more suo contendat: nostram responsionem non efflagitet, nec speret. Satis ille sibi ipsi respondit li-

bello suo, quem qui legat, nihil amplius necesse habet ut de tanto censore dijudicet. Satis pro nobis respondent exteri clarissimi, qui amplissimum nobis testimonium doctrinae, ac religionis tribuerunt. (1) Satis & nos, quasi id, quod evenit, fore divinarem, ejusmodi vituperatoribus multo ante respondimus, dum eos in Logica nostra (2) tam bene ad effigiem veritatis expressos dedimus, ut, quid de

(1) De doctrina praesertim *le Journal des Savans*, ann. 1752. Junii Vol. 2. pag. 1199. seqq. in quo epitoma Logicae nostrae cum tali auctoris laude habetur, ut viri illi doctissimi, & humanissimi dicere non dubitent: „*Logique que nous croyons préférable a toutes celles qui l'ont précédée.*” Anno autem praesenti 1753. Mense Martio iidem viri doctissimi, quid de doctrina, ac modestia nostri censoris judicandum sit, diserte declarant. Quibus addi possunt alii Galli doctissimi, scriptisque Philosophicis notissimi, qui eam in Gallicum sermonem verti curarunt, & ut audio, in lucem edetur. His adhiberi debent Itali nimis multi, etiam ex Regularium coetu, qui in scholis suis Logicam nostram Adolescentibus explanant: veluti Neapoli in Collegio Regali, in Ephebeo Regio, & in aliis scholis: Theani in Seminario Pontificio, & in aliis locis, etiam ultra Italiam.

De Religione vero praeter Romanos censores, viros doctos, & pios, qui libros nostros probarunt, pietatemque auctoris, & firmitatem sententiarum laudaverunt; Sacra Congregatio Indicis, quae censoris nostri librum in proscriptorum numerum retulit.

(2) Libro III. part. 1. cap. 5. n. 6. seqq. & cap. 6. §. 2. & 3. Sed praesertim Libro V. part. 2. cap. 3. & 4. ubi de Pedantismo Rhetorico, & Philosophico disputavimus.

de iis judicari debeat, quisque, vel nullo mone, cognoscat. Quibus quid hoc loco addi possit non videmus. Damus hoc sanctissimis Christi legibus, quas profitemur; damus humanitati, quam praec oculis ferre solemus; damus & patriae, quam boni cives amare debemus; ut tantam vim calumniarum, & injuriarum, quas homo iste, nobis nunc primum nomine notus, in nos evomit, cum nullo negotio propulsare possemus, taciti, & patienter feramus: sperantes fore, ut bonum apud viros doctos, & probos nomen adipiscamur, quod tales adversarios, ut Philosophum decet, contemnamus: ut Christianum vero, & commiseremur, & ex animi sententia eis ignoscamus.

Unam tantum in praesentia, & idoneam responsionem adhibemus, dum notum facimus omnibus Europae Philosophis clarissimis [tantum abest ut hominis declamationes timeam, aut celare velim] esse in Lusitania mirificum Peripateticum, tam praestanti doctrina, tam acri judicio, tanta moderatione animi, tamque urbanis moribus praeditum, ut nos, quod ea, quae ad recte judicandum Recentiores omnes clarissimi scripta reliquerunt, legerimus, ac in Logica nostra disposuerimus, ausus fuerit hac aetate, idque publico scripto, erroris, stultitiae, absurditatis, haereseis, impietatisque

condemnare. Pro laude sat est. Et de nugis
 Metaphysicam itaque, Adolescentes opti-
 mi, ornatisimae, vobis in praesentia da-
 mus: non illam quidem veterem, longam,
 intricatam, quae aciem ingenti bebetare
 potius, quam acere, solebat; sed brevem,
 perexpeditam, quae ad reliquas discipli-
 nas percipiendas mentem acuat, viamque mu-
 niat. Quod ut facilius consequeremur, cura-
 vimus ut historiam Metaphysicæ primum po-
 neremus: tum de natura, ac usu Metaphy-
 sicæ illius, quæ aliquid utilitatis adferre po-
 test, disputavimus: cui deinde Ontologiam uti-
 liorem subiecit. Itaque his libris nostris
 non modo quidquid utile esset in Metaphy-
 sicæ adducimus, sed etiam, quod ad vitandas
 inceptas contentiones maxime valet, plane do-
 cemus, a quibus inutilibus disputationibus ab-
 sistere debeatis, quo melius iudicetis. Quod
 ipsum hac ætate præcipui usus est, tum ut
 intelligatis, ad quem finem disciplina Phi-
 losophicæ sint instituta; ex hisque apposite ad
 rem quamque illustrandam disputetis; tum
 etiam ut aliorum disputationibus occurrere
 possitis, qui Metaphysicæ disciplinæ plus, quam
 par esset, tribuentes, in ea diutius immoran-
 dum esse putant: eamque tam multis, tam
 quæ subtilibus disputationibus exornant, ut
 ad

ad id, quod sibi proponere deberent, inui-
 lem reddant. Quod non sine magno reliqua-
 rum disciplinarum incommodo evenit, quæ
 ob non bene explicatas Metaphysicas notio-
 nes, cognitumque verum earum usum, invol-
 vuntur potius, quam explicantur.
 Equidem cum lego vel Holmanni, vel
 Byßingeri, vel Voßii, vel etiam quorum-
 dam, qui se pro Leibnizianis, & Wolfianis
 haberi nollunt, Metaphysicæ scripta; cum vo-
 cabula illa vel barbata, vel ex Platone, abis-
 que veteribus desumpta, quæ sono quodam in-
 solito lectoribus inponunt, quibus sensa sua
 explicare conantur; cum seriem illam plu-
 rium propositionum, quæ ad duas, vel tres fa-
 cile revocarentur; cum apparatus, quo eas
 enuntiant, quasi rem novam adferrent, non
 eam, quam sensu communi omnes admittunt;
 cum definitiones, & axiomata illa complexa,
 quæ ut intelligas diligenter ea dividere neces-
 se habes; cum ordinem illum Geometricum,
 quo res, quæ nulli sane mentis non ample-
 xantur, mirandum in modum illustrare sibi
 persuadent; cum denum sententias plures
 Physicas, & Theologicas copiose disputatas,
 quas leviter attingere satis esset, mente re-
 puto; vix visum tenere possum, vixque mihi
 persuadere, ejusmodi homines, si rem sine ul-
 la anticipatione expendere, talem disputan-
 di

di rationem esse probaturos. Non quod ego gravissimis Philosophis, qui hæc faciunt, aliquid sententia mea detractum velim, quorum ingeniis quantum tribuam, non uno tantum loco librorum meorum declaravi; sed quod tam evidens est, ejusmodi philosophandi viam nihil aliud omnino, quam confusionem, parere; ut qui hæc negant, qui talia defendunt, quid mentis habeant, intelligere non possim. Adeo ut illis solum, qui ex præjudicata Wolfianorum sententia disputent, clara, & expedita videri possint. (1) Quid enim, ut cetera mittam, utilitatis adfert, ea pluribus exponere, & Geometrice demonstrare, quæ nemini sanæ mentis dubia sunt, & vel semel audita intelliguntur? quid arcanis quibusdam notis tamquam mysteria ea proponere, quæ communibus verbis satis clare exponerentur? quid ea minutatim explicare, quæ disputandis tantum controversiis & inanibus, & quæ ab humana mente finire nequeunt, utilia esse possunt? Id ego certe non video.

Quare Metaphysicam disciplinam nugis & gerris vacuum in suo lumine posuimus: ad pauca capita reduximus: eaque hoc volumine tantum collegimus, quæ vobis planam, & perexpeditam ad ceteras disciplinas non modo cum

(1) Vide quæ disputabimus L.II, c.4.

do cum fructu operæ, sed etiam cum quadam jucunditate addiscendas viam complanet: quod Metaphysicæ munus est. Sed hæc ex ipsa horumce librorum lectione clarius intelligetis. Vos igitur, Adolescentes recte philosophandi studiosi, ad eorum lectionem dimitto: vobisque commendo, ut in iis vos sedulo exerceatis, mentemque meam penitus cognoscatis, priusquam vos inmergatis in reliquas disciplinas, deque iis dijudicare vobis sumatis. Quod si feceritis, magnum operæ pretium, magnumque laboris compendium vos facturos esse confidimus. Valete, & me amate.

INDEX

Capitum, quæ his Libris continentur.

LIBER PRIMUS

In quo Historia Metaphysicæ exponitur.

- CAP. I. **D**E Metaphysicæ nomine, origine, ac progressu. pagina 2.
- CAP. II. De Metaphysica Arabum, & Scholasticorum. p.7.
- CAP. III. De Metaphysicæ emendatione tentata. p.9.
- CAP. IIII. Disputat de progressu Metaphysicæ emendatæ, maxime sæculo XVIII. p.12.

LIBER SECUNDUS

In quo de natura, & usu Ontologiæ disputatur.

- CAP. I. Ostenditur quid sit Ontologia, & quo modo sit nata. p.27.
- CAP. II. Docet cui usui, & utilitati sit Ontologia. p.32.

CAP.

- CAP. III. Demonstratur Metaphysicos Scholæ haud recte Ontologiam pertractasse. p.34.
- CAP. IIII. Docet philosophos Recentiores Ontologiam accuratius exposuisse, sed alios alio modo. p.41.
- CAP. V. Quo modo Ontologia sit pertractanda demonstrat. p.47.

LIBER TERTIUS

In quo de Prima Ontologiæ parte, seu de modo cognoscendi Primas veritates agitur.

- CAP. I. Quid sint Primæ veritates demonstratur. p.51.
- CAP. II. Docet Primas veritates cognosci posse intimo sensu. p.53.
- CAP. III. Ostenditur Primas veritates cognosci itidem posse recta ratione. p.54.
- CAP. IIII. Diluuntur argumenta eorum, qui negant ullas esse veritates. p.60.
- CAP. V. Expenduntur eorum dubitationes, qui negant, quasdam propositiones esse Primas veritates. p.84.
- CAP. VI. Demonstratur Primas veritates aliquas sensibus percipi posse. p.91.
- CAP. VII. Ostenditur Primas veritates aliquas etiam aliorum auctoritate cognitæ haberi. p.97.

LIBER QUARTUS

In quo de Altera Ontologiæ parte, nempe de Generalibus propositionibus, quæ ad omnes scientias pertinent, differitur.

- CAP. I. De partitione, & consilio hujus Libri. p. 111.
 CAP. II. De Ente, & non Ente. p. 114.
 CAP. III. De Essentia. p. 123.
 CAP. IIII. De Substantia, & Modis ejus, ubi de Relationibus, Existentia, Subsistentia. p. 137.
 CAP. V. De Finito, & Infinito. p. 152.
 CAP. VI. De Possibili, & Impossibili. p. 159.
 CAP. VII. De Simplicibus, & Composito: Toto, & Parte. p. 164.
 CAP. VIII. De Perfecto, & Imperfecto. p. 169.
 CAP. VIIII. De Bono, & Malo. p. 175.
 CAP. X. De Ordine, & non Ordine. p. 179.
 CAP. XI. De Pulcro, & Deformi. p. 182.
 CAP. XII. De Necessario, & Contingenti. p. 188.
 CAP. XIII. De Naturali, & non Naturali. p. 193.
 CAP. XIIII. De Duratione seu Tempore. p. 198.
 CAP. XV. De Causa, & Effectu. p. 207.
 CAP. XVI. De Fine, & Exemplari. p. 220.
 CAP. XVII. De Disciplinarum omnium, quibus Ontologia inservire potest, ordine, atque nexu. p. 224.

APPROBATIONES.

C L. V. Aloysius Antonius Vernejus in suis *De Re Metaphysica* Libris, quos de mandato Reverendissimi Patris Josephi Augustini Orsi Sac. Pal. Apost. Magistri accurate legi, meo quidem judicio nihil habet, quod cum Orthodoxæ Fidei Dogmatis adamussim non congruat, nihil quod a bonis moribus vel hilum abhorreat. Immo vero plura hæc illac interferit piissimus æque, ac doctissimus Auctor, quæ & virtutis amorem redolent, & Religionis obsequium testantur. Tanta insuper luce perfundit difficillimam Philosophiæ partem, ut tardioribus quoque ingeniis plana & aperta reddatur. Quocirca e re esse censeo nedum Lusitanorum Adolescentium, sed totius Litterati Orbis, ut publici juris quantocyus fiat hoc prægrandis Operis tertium volumen, eosdem sibi, si recte auguror, conciliaturum plausus, quibus priora duo ubique excepta fuere.

Dabam Romæ in Collegio S. Mariæ in Porticu in Campitello Prid. Non. Jul. An. MDCCLIII.

Curtius Reginaldus Boni e Congregatione Clericorum Regularium Matris Dei S. T. L.

M Andato Reverendissimi Patris Josephi Augustini Orsi S. P. A. Magistri accurate legi Metaphysicam Illustrissimi ac doctissimi Equitis Aloysii An-

Antonii Verneii, utilissimum Opus non Juventuti modo, cujus in gratiam conscriptum est, sed etiam viris inter optima studia ætatem agentibus. Nihil eo, in hoc quidem argumento, ad eruditionem copiosius, ad judicium limatius, ad rationem quod attinet differendi elegantius, aut clarius facile invenies. Itaque dignum quod edatur existimo, cum ea de causa, tum quod pietatem Auctoris erga Ecclesiam Romanam, ad hæc Fidem Catholicam, atque morum doctrinam ubique spiret.

Romæ ad Aram Cæli XII. Cal. Augusti anno MDCCCLIII.

Fr. Joannes De Luca Venetus Episcoporum Examinator.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendis. Pat. Mag. Sac. Pal. Apost.

F. M. de Rybeis Patriarcha Constant. Vicesg.

IMPRIMATUR.

Fr. Joseph. Augustinus Orsi Sac. Pal. Apost. Mag. Ord. Præd.

Men-

Menda

Corrige

Pag. 3. lin. 14.	presertim	præsertim
p. 24. nota 3. l. 7.	Origines	Origenes
p. 25. l. 24.	Habemus	Tamen habemus
p. 64. l. 23.	nulla	nullo
p. 76. l. 24.	nullus	ullus
p. 104. l. penult.	Benidictin.	Benedictin.
p. 105. l. ante pen.	Origines	Origenes
p. 131. l. 18.	intelligentiam	intelligentiam
p. 172. l. 16.	Proptera	Propterea
p. 180. l. 16.	interoga	interroga

Litteras quasdam, paucas numero, vel in-
versas, vel distractas, facile Lector animadver-
tet, & emendabit.

Si-

Simul atque editi in lucem, & suscepti sumus, in omni continuo pravitate, & in summa opinionum perversitate versamur: ut pæne cum lacte nutricis errores suxisse videamur. Cum vero parentibus rediti, demum magistris traditi sumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat. Cicero Tusculanar. L.III. c.1.

Est profecto animi medicina Philosophia, cujus auxilium non, ut in corporis morbis, petendum est foris. Omnibusque opibus, viribus, ut nosmet ipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. Idem ibid. cap.3.

Primum igitur perspicuitas magnam habet vim, ut ipsa per sese ea, quæ sint, nobis ita, ut sint, indicet. Sed tamen ut maneamus firmitus & constantius in perspicuis, majore quadam opus est vel arte, vel diligentia, ne ab iis, quæ clara sunt ipsa per sese, quasi præstigiis quibusdam, & captionibus, depellamur. . . . Oportet igitur & ea, quæ pro perspicuitate responderi possunt, in promptu habere; & esse armatos ut occurrere possimus interrogationibus eorum, captionesque discutere, quod deinceps facere constitui. Idem Academicarum L.III. cap.14. 15.

ALOY.

ALOYSII ANTONII VERNEII

EQUITIS TORQUATI, ARCHIDIACONI EBORENSIS

D E

RE METAPHYSICA

A D U S U M

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

LIBER PRIMUS

I N Q U O

HISTORIA METAPHYSICAE EXPONITUR

Προοίμιον.

PERAEpretium est, Adolescentes, antequam de Metaphysicæ usu, & utilitate dicere aggredior, hujusce disciplinæ naturam, originem, & vicissitudines summatim persequi; ne in ipso operis vestibulo vobis negotium exhibeamus. Nam cum tot tantaque de Metaphysica Philosophi non nulli maxime Scholastici

A

ci di-

ci disputent, eamque tot laudibus extollant, nihil ut, si eos audimus, ingeniosius excogitari possit, nihil ad disciplinas graviores pro rei dignitate disputandas accomodatius; rem totam exponere vobis non modo utile, sed etiam necessarium esse existimamus: ut vos ipsi hisce mysteriis initiati, vel nemine monente, dijudicetis, an tantum eidem tribuendum sit, quantum a non nullis tribui solet; an contra longe ipsa infra elogia illa amplissima & exquisita jacere videatur. Nam si tanta ei inesset utilitas, tantaque ad res singulas penitus percipiendas facilitas, quantam de ea prædicant Metaphysici vulgares, quis neget Metaphysicam disciplinam ceteris, quæ a quibusdam utiles prædicantur, longe esse anteponendam; beneque ac diligenter ante ceteras addiscendam? Sin autem ad ea consequenda nihil, aut parum in Metaphysica illa vulgata habeatur subsidii, nemo nisi ineptus dubitabit, quin ejusmodi doctrina tantum sit attingenda, vel leviter degustanda: ne, dum in ea aliquid esse fani, & exquisiti boni judicamus, tempus & operam inutiliter consumamus. Sed de his infra copiosius differemus: nunc ad id, quod erat propositum, veniamus.

CAPUT I.

*De Metaphysicæ nomine, origine,
ac progressu.*

Metaphysicæ vocabulum non nisi Caii Julii Cæsaris ætate inventum videtur. Nam cum Tyrannio Amissenus grammaticus, & Andronicus Rhodius

Rhodium, [1] facta sibi a Lucio Sulla dictatore potestate, Aristotelis libros in certas classes digere-rent, & alios ad Logicam, alios ad Physicam, alios ad Ethicam revocarent; aliqui superessent, qui ad nullam classem referri posse viderentur; hos post Physicam posuerunt, & τὰ μετὰ τὰ φυσικά, quasi dicas, *Physicis libris adjecta*, nominarunt. Cumque in iis libris Aristoteles de *Ente*, ejusque *adfectionibus*, & *caussis*, itemque de *Primo Motore*, & *Intelligentiis*, quæ ex eo emanant, confuse & nullo ordine agat; [2] hinc Aristotelici, qui post fuere, quidquid de *Ente*, & *Intelligentiis* generatim dicitur, *Metaphysicam* appellandam esse censuerunt.

Alii autem, præsertim Arabes, horumque successores Scholastici, nodum quærentes in scirpo,

A 2

in

[1] *Aristotelis scripta, quæ Theophrasto primum, dein Neleo relicta fuere, ab ejus heredibus permultos annos humi abscondita sunt. Inde cum extraherentur humore penitus corrupta, vendita fuere Apelliconi Tejo, qui depravata loca inperite supplevit. Subactis Athenis a L. Sulla, Apelliconis bibliotheca ejus jussu Romam delata est; ubi Tyrannio primum, deinde Andronicus Rhodius Aristotelis opera recensuerunt, & ordine posuerunt. Vide quæ disputavimus in Logica L. I. c. 3. itemque Franciscum Patricium Discussion. Peripatet. Tom. I. l. 5. p. m. 62.*

[2] *Præsertim L. XI. & XIII. Quanto autem confusi sint vitio Metaphysicorum libri, eorum conspectus declarat. Nam cum explicandæ substantiæ spirituali præsertim naturæ Dei, seu primi motoris*

[id

4 DE RE METAPHYSICA
in ipso Metaphysicæ vocabulo mysterium videre aliquod sibi visi sunt. Nam cum animadverterent *μετά τῆς φύσεως trans*, seu *supra Physicam* interpretari posse; sine ulla dubitatione judicarunt, eo vocabulo designari *scientiam quamdam supra corporum investigationem positam*: quam proinde veluti aliquid reconditum & exquisitum ceteris obtrudere.

Ut ut est de nomine *Metaphysicæ*, id certum ex historia est, Platonem, [1] qui primus de Metaphysico argumento in Philosophia disputavit, *Dialecticam* id nominasse: statuit enim præcipuum *Dialecticæ* objectum esse ideas illas suas universales, & æternas. Quod argumentum Aristoteles largius exponens *Libris XIII. Metaphysicorum*, qui supersunt, *Sapientiam primam, Philosophiam primam, Theologiam*, alio & alio nomine appellavit.

Por-

[id enim significat Arist. cum ait, ens quatenus ens est] consecrati fuerint, & c. xli. capitibus absolvantur, tamen sola quinque posteriora Libri XII. capita aliquid habent de substantia spiritali. Quare ut aliquem in iis nexum invenirent mutarunt vulgatum ordinem Sam. Petitus Miscellan. L. III. c. 9. & Jac. Thomassius Hist. Metaphys. §. x. p. 71. & alii.

[1] Ante Platonem Pythagoras de prima Sapientia, & de rebus incorporeis paullo subtilius, quam reliqui, disputavit. Ex quo ad Eleaticos philosophos, ex iis vero ad Platonem eadem ratio & consuetudo pervenit. Sed cum nihil scriptum reliquerit Pythagoras; Eleaticorum non nisi fragmenta supersint; merito suo Plato, ejusque auditor Aristoteles, *Metaphysicæ conditores* habentur.

LIBER PRIMUS:

5 Porro Aristotelis *Metaphysica* tota quanta est ex Platone præceptore desumpta est. Verum cum Aristoteles de more suo aliquid novum, & inauditum proferre conaretur, quo sibi facilius ingenii laudem compararet, totam disciplinam hanc tam perturbate contorteque tractavit, ut alia, ac illa erat Platonis, hominibus non callide cogitantibus videretur: nam tam multa de notionibus abstractis & universalibus ante disputat, ut eo modo, quo ab eo tractatur, nihil ante eum scriptum reperitur. Reapse vero de Platonis *ideis*, seu *substantiis immutabilibus* in illis libris disputat Aristoteles: [1] quæ substantiæ & per se subsistant; & materiæ fluxæ ac æternum tempus mutabili adjectæ, certam eidem naturam & formam dent; & ex quibus, ceu causa prima, ac idearum fonte, cetera per *emanationes* quasdam, uti vocant, proficiantur.

Quare quidquid Aristoteles de *Ente* generatim, ejusque causis, & principiis disputat, nisi ad principia illa Platonica *idearum* referatur, intelligi nullo modo potest. Quod qui non faciunt, ut Scholastici plerique omnes non faciunt; atque nulla habita ratione Mathematicarum notionum, & hypothesium Græcæ philosophiæ, quas sæpe adfert & confutat; tum etiam obscurissimæ philosophandi viæ, qua prædictis in libris utitur Aristoteles, ad eum interpretandum animum adjungunt, ne illi palam Aristotelicarum hypothesium incertitiam suam patefaciant.

Hæc cum non nisi ex Aristotelis ore, ejusque scri-

A 3

[1] Adis Patricium loc. cit. Tom. II. l. 2. p. 196. seqq.

scriptis reconditioribus aperte intelligi possent, existit, ut post Stratonem Lampfacenum, Theophrasti auditorem, usque ad Andronicum Rhodium, per annos circiter CCXII. [his temporibus Aristotelica scripta, quæ tamdiu latuerant, uti diximus, lucem viderunt] germana Aristotelis sententia cognita non fuerit. Cumque Andronici, id est Ciceronis, ætate plurima inepte ac inperite vitiatis codicibus fuerint adjecta, alia mutilata, librorumque ordo *Metaphysicorum* turbatus; tum denique deessent aliqui Aristotelis libri *Metaphysici*; nec aliquis reperiretur, qui medicas manus adhibere posset; evenit ut Aristotelis studiosi non verum præceptoris systema, quod ex Platone desumerat, sed novam ex ejus scriptis disciplinam elicuerint, quam *Metaphysicam* appellarunt. Quæ in hoc tota erat, ut de Ente, ejusque proprietatibus in universum differeret, quæ erat *Ontologia*: cui parum admodum de Spiritibus, seu de *Pneumatologia*, & de Deo, seu de *Theologia Naturali* adhibuerunt. Cum e contrario Aristoteles iis libris de *Theologia* illa sua *Naturali* potissimum disputare sibi proponat: *Ontologiam* vero quasi præparationem quamdam, seu pedisequam adjungat. [1] At cum Aristotelica philosophia in Occidente paullo post,

[1] De *Metaphysica* Aristotelis apud PP. priorum Ecclesiæ sæculorum vestigia non offendimus: si excipias Boethium, qui VI. sæculo librum edidit de Unitate, & uno: & Joannem Philoponum, qui libros *Metaphys.* Arist. sæculo eodem labente, vel sub initium VII. exposuit: qui ex abusu prædictæ Me-

post, id est post sæculum VI., tantum non omnis evanesceret, idque ad solidum sæculum usque XII., rudis & informis nova illa *Metaphysica* remansit. [1]

CAPUT II.

De Metaphysica Arabum, & Scholasticorum.

EAM tamen Arabes, & Scholastici alii alio tempore perfecerunt, mirandumque in modum amplificaverunt, sed eadem ratione, ac primi. [2] Nam cum in eandem disciplinam inciderent, & Græcæ linguæ, ac veteris Philosophiæ rudes, atque ignari, *Metaphysicorum* libros subtilius, quam par erat, interpretarentur; id est, non ad præceptoris germanum systema exigenter, sed secundum interpretum, qui eos depravaverant, [3] opinio-

A 4

nes

Metaph. in graves errores incidit. Ceteri Aristotelem odio habebant: nec nisi ejus *Dialecticam*, ut occurrerent Hæreticis, qui ea delectabantur, adhibuerunt coacti.

[1] Jac. Thomasi Hist. *Metaphys.* §. 38.

[2] Arabes a sæculo VIII. Scholastici autem ab initio sæculi XIII. [hoc tempore Aristotelica *Metaphysica* Occidentalibus innotescere cæpit] in interpretationem Aristotelicæ doctrinæ toto animo incubuerunt.

[3] Ab Andronico ad Ammonium minus depravata existit philosophia Peripatetica. Verum ab Ammonii [diversi ab Ammonio Sacca] ætate, qui circiter Neronis imperatoris tempora floruit, deprava-

nes explanarent; novam illam Metaphysicam in justum disciplinæ habitum reduxerunt: eamque ita exposuerunt, ut fere omnis Metaphysica eorum Ontologia, id est *scientia de Ente*, absolveretur: cui admiscuere unum & aliud de *Deo*, & *Spiritibus* appendiculæ loco. Quod idem ad integrum usque sæculum XVI. obtinuit in Occidente, ut eorundem libri, qui nihil, nisi de ente vel *vero*, vel *ficto*, continent, testantur.

Scholasticorum itaque Metaphysica, etiam si Aristotelica nominetur, nihil minus est quam Aristotelica, nec nisi rerum nomina cum Aristotelica commune habet: quod vel ex sola opinionum Aristotelis cum Scholasticorum sententiis comparatione manifestum fit. Hæc tamen vulgares negant Scholastici: negent: sed iis, qui historiam Philosophicam vel primoribus labris degustarunt, & quibus de talibus rebus judicandi jus est, minime dubium est.

De *Pneumatologia* vero, & *Naturali Theologia*

vatio esse cœpit: nam plurimi Aristotelem cum Zenone, & Platone in concordiam inepto syncretismo reducere conati sunt. Immo & Alexandri Aphrodisiensis [hic sub Antonino Caracalla vixit inito III. a Christo sæculo] schola, quæ pressius Aristotelem sequebatur, multa Aristoteli suo per errorem tribuit. Sed multo deterius id fecere paullo post Ecclesiastici, seu Platonis sectatores, ut Porphyrius, Jamblichus, Simplicius, ceteri, qui ita singula miscuerunt, & copularunt, ut in eorum scriptis, quid Platoni, quid Aristoteli vindicari debeat, dignosci non possit: ex quo occasio fuerunt multorum errorum.

gia vix unus & alter eorum seorsum disputavit. Laudem tamen, ut iis temporibus, habuit Raymundus quidam de Sadunde in *Theologia Naturali*, [1] quæ tamen non omnibus placuit: & Theophilus Raynaudus Jesuita, qui ineunte sæculo XVII. [2] edidit *Theolog. Naturalem*: in qua tamen plurima subtilia, & ad rem non pertinentia disputavit, [3] parum aut nihil recedens a consuetudine sæculi sui, & Metaphysica vulgari.

CAPUT III.

De Metaphysicæ emendatione tentata.

JAM sæculo XVII. ineunte cum animadverterent Philosophi non nulli, ex illa Metaphysicam tractandi ratione, quam Scholastici amplexabantur, parum aut nihil utilitatis adferri severioribus disciplinis recte tradendis, perpoliendis, amplificandisque, de emendanda ejusmodi disciplina serio cogitarunt. Quos inter referri debent, præter Nicolaum Taurellum, & Thomam Campanellam, qui aliquid tentarunt potius, quam perfecerunt; acutissimi Philosophi, Henricus Morus, Joannes Claubergius, Petrus Sylvanus Regisius, Nicolaus Malebranchius, alique & eodem, & præsentis sæculo. Id tamen non omnes eadem ratione præstiterunt. Nam

[1] Vide Nicol. Antonium in Bibl. Hisp. Veteri Tom. II. L. 10. c. 3.

[2] 1622. Lugduni. 4.

[3] Errata Theophili Raynandi præcipua tetigimus in Apparatu nostro. Part. I. l. 2. cap. 5. p. 221.

Nam aliqui, ut Verulamius, [1] *Metaphysicam* strictè acceptam [hæc ex ejus sententia de mente humana, idea, forma rerum naturalium, atque sine explicat] partem *Physicæ* esse voluerunt, & ad *Physicam* retulerunt. Tractationem de Deo, uno, vero, bono, spiritibus, ad *Theologiam Naturalem*. Partem vero illam, quæ de principiis, axiomatibusque generalibus, quibus omnis scientia nititur, differit, a *Metaphysica*, & *Theologia Naturali* separandam esse judicarunt, & *philosophiam Primam* appellarunt.

Alii doctrina de Deo, & spiritibus, & communibus scientiarum principiis *Metaphysicam* definiverunt: ut Cartesius [2] Hamelius, Rudigerus, Syrbius, itemque Christianus Wolfius: quibus addi possunt Peripatetici haud pauci. Sed alii alio modo. Nam quidam *Metaphysicum* argumentum in partes diviserunt, atque disputationem de Deo *Theologiam Naturalem*, de animo humano *Psychologiam* appellarunt: *Metaphysicam* autem strictè acceptam eandem *philosophiam Primam* seu *Ontologiam* esse dixerunt, quæ generalia principia omnis humanæ cognitionis suppeditet: cui addiderunt *Cosmologiam*, quæ de mundo generatim disputet: veluti Chr. Wolfius, ejusque adseclæ, & præter ceteros Baumeisterus. His adjungi potest Syrbius, & Hollmannus, qui de *philosophia Prima* copiosissime disputarunt: diverso tamen modo, ille maiori apparatu eam cum reliquis exponens, hic pressius. Itemque Joannes Claubergius, & Joan. Clercius, qui

[1] De Augment. Scient. L.III. c.4.

[2] In Meditation. de Prima Philosoph.

qui *Ontologiam* a reliquis partibus seorsum exposuerunt. Non nulli *Metaphysicæ* partem in *Logica* disputandam esse judicabant, ut Auctor Artis cogitandi, Crousatius, Malebranchius, & reliqui: immo & Henricus Morus, qui *Ontologiam* ad *Logicam* refert: *Metaphysicam* vero in sola rerum spiritualium, nempe Dei, Angelorum, & Humanarum mentium, investigatione occupandam esse defendit. [1] Alii autem strictius accipiunt, & in *Metaphysica* sua de Deo agunt, ut Geulingius, Cornel. Bontekoe, & alii Recentiores, qui nomine *Metaphysica* nihil aliud significant nisi *Theologiam Naturalem*. Contra quidam, & is quidem recentissimus, nomini *Metaphysica* non modo *Theologiam Naturalem*, & *Psychologiam*, verum etiam *Physicam generalem* supponi debere ait. *Ontologiam* vero e disciplinarum numero delendam esse plurimis verbis contendit.

Fuere qui omnem ex *Philosophia Metaphysica* ejiciendam esse putarent, ut sectatores Danielis Hoffmanni, veluti Schillingius, Amesius, alii. Fuere qui dicerent, non alio nomine retinendam esse *Metaphysicam*, nisi veluti *Lexicon*, ex quo *Philosophorum* lingua, seu peculiare voces, ac dicendi formulæ intelligi possent. In quam sententiam disputavit superiori sæculo Jacobus Thomafius, [2] a quo non omnino dissentit Christianus filius: [3] hoc vero nostro, Joannes Franciscus Buddeus, [4] alii.

[1] In Enchiridio Metaphysico.

[2] In Hist. Metaphysicæ §. 16. 33.

[3] Cautelæ circa præcogn. Jurisprud. c. 12. §. 3.

[4] Elem. Philosoph. Instrum. P.III.

alique non infimi ordinis. Aliis superfedendum judicamus.

Inficiandum non est tam varias tamque discrepantes Philosophorum sententias hoc boni adtulisse emendationi Metaphysicæ, ut expensis in utramque partem rationum momentis, quænam anteponenda esset sententia, facilius cognosceretur. At errarunt plurimi, ineptissimeque delirarunt. Fateor: sed ejusmodi errores causa fuere cur alii vel verum invenerint, vel ad veritatem quam proxime accesserint. Quod profecto usuvenit: nam ab eo tempore multo accuratius de Metaphysica nobiles Philosophi disseruerunt, inutilia præciderunt; atque, omissa obscura illa, & Aegyptiaca, ut ita dicam, disputandi ratione, quam Peripatetici sequebantur, intelligebantque ipsi soli, non alii, Metaphysicum argumentum late acceptum, satis se ipso obscurum, quam planissime atque apertissime exposuerunt, politeque scriptum ediderunt in vulgus, ut infra suo loco demonstrabimus.

CAPUT IIII.

Disputat de progressu Metaphysicæ emendatæ, maxime sæculo XVIII.

QUamquam vero Scholastici sua ætate in Metaphysico argumento dies, noctesque versarentur, nec aliquid ultra sapere viderentur, nunquam tamen acrius & vehementius, quam fine sæculi vicini, & hoc octavo decimo in Metaphysicæ studium incubuerunt Philosophi: nam & Metaphysicam

ficam disciplinam in partes accuratissime diviserunt, & singulas suis nominibus insigniverunt, & eas seorsum, idque acerrimo ingenio, explanarunt. Quidquid igitur Metaphysicum Antiquiores appellarunt, diviserunt Recentiores philosophi in partes duas, *Ontologiam*, & *Pneumatologiam*. Hanc rursum in *Psychologiam*, & *Theologiam Naturalem* partici sunt. *Ontologia* de ente, ejusque proprietatibus generatim differit. *Psychologia* de anima hominis, ac illius adfectionibus, & complexione, seu, ut Physici vocant, unione ejus & corporis. *Theologia* vero *Naturalis* de Deo, & Angelis: quæ ultima pars *Demonologia* a non nullis appellari claritatis gratia solet. Quam disputandi viam Joannes Clercius, & maxime Chr. Wolfius ante alios secutus est, qui Wolfius aliquot partes iterum in alias dispertivit.

In singulis autem partibus explanandis quanto studio & accuratione Recentiores versati sint, ii solum judicare poterunt, qui Litterariam historiam, præsertim a conditis Academiis Regiis, pæne cognitam habeant & exploratam. Illud pro certo adfirmare possumus, tanto in lumine a quinquaginta ante annis argumentum Metaphysicum positum esse, quanto Antiquiores metaphysici vix suspicari potuerunt. Quod eorundem Recentiorum scripta declarant: in quibus singulæ Metaphysicæ partes intricatioribus accurate, & judicio explanantur. Quæ hoc loco breviter perstringere non alienum videtur a consilio operis. Saltim vestri gratia, Adolescentes optimi, qui in recentioribus istis & disputationibus, & libris plane hospites estis, præcipua argumenta, inlustrioresque auctores per-

cen-

censere inopportunitatem non erit. Habebitisque nobis gratiam, quod fontes, unde haurire possitis, cum per ætatem, & doctrinam licuerit, sine ulla ambiguitate vobis aperiamus. Quidquid dicant scioli quidam, qui notitiam auctorum, quasi ad faciendum bonum Philosophum importunam, irrident, cachinnisque excipiunt: quos in tantis an ignorantie, an dementie, tenebris versari, patimur æquo animo. Revertor ad propositum.

I. Quod ad *Ontologiam* spectat, de *principia rationis sufficientis* accuratissime disputatum est a philosophis Recentioribus. Leibnizius, ac Wolfius eam omni studio defendunt, eorumque sectatores, Straehlerus, Carpovius, Bylsingerus, Ludovicus, Hagmaierus, & reliqui. Contra vero Philosophi gravissimi, qui Leibnizium, & Wolfium magni faciunt, eam confutant, velut Hollmannus, Langius, Gottschedius, Mullerus, ceterique, qui *Harmoniam præstabilitam* rejiciunt: &, quod mirabilius, eorum aliquis, qui *Harmoniam* non omnino explodit, ut Reinbeckius *Comment. de Harmon. Præstab. p. 45.*

Nec minus vehementer iidem Recentiores de *existentia vacui* contenderunt. Negant Cartesius, Malebranchius, Leibnizius, Hartsoekerus, Wolfius, alique viri gravissimi. Existere vero magna rationum copia efficiunt Gassendus, Newtonus, Gravefandus, Musschenbroekius, Lockius, & alii nimis multi.

Item de natura *spatii vacui* acerrime decertant inter se philosophi Moderni. Cartesius secundum

dum Aristotelem [1] spatium a corpore non distinguit. Cordemæus *nihilum Physicum*, seu *possibilitatem ponendorum corporum* esse putat: a quo non longe abit Weigelius, Stair, alique. At Morus, Newtonus, ejusque adseclæ aliqui, veluti Raphsonus, Clarckius, hujusque Apologista, [2] contendunt, spatium esse ipsum Deum. Contra Apologistæ adversarius [3] alique contrariam sententiam defendunt. Sed hæc, alique Cosmologica ad Physicam magis, quam ad Ontologiam, pertinere videntur.

Præterea de *indiscernibilibus* seu *individuis* itidem disputarunt Moderni magno acumine ingenii. Leibnizius individua solo numero diversa acriter negabat, itemque Wolfius, ejusque sectatores. At Clarckius cum Leibnizio disputans pro iis pugnat. Ex quibus ceteri, qui post fuere, & argumen-

ta,

[1] *Physic. L.III. c.3. text.12. & c.4. text.35. & c.11. & 13. & 12. ubi postquam probavit penetrationem tesserae & inanis esse fictam; non secus ac tessera, & tessera, ita querit: τὸ ἂν διαιρεῖ τὸ τῆ κούβης ὅτι τῆ ἴσος καὶ τοῦτος. καὶ εἰ δύο τοιαῦτα, διατρίβει καὶ ὁποῦν ἐν τῇ αὐτῇ ἔσται. id est: Quid ergo differet (ratione dimensionis) corpus tesserae ab æquali inani & loco? & si duo ejusmodi, cur non etiam quotcumque in eodem erunt?*

[2] *Libro Londini edito 1732. & inscripto: A Defence of Dr. Clarkes Demonstration of the Being & attributes of God &c.*

[3] *Libro itidem Londini edito 1733. & ita inscripto: Dr. Clarkes Notions of space examined.*

ta, & rationem disputandi sumere, quæ duo mirifice amplificaverunt.

II. Venio ad *Theologiam Naturalem*, quæ potissimum est consideranda. Innueri autem nostra, & parentum memoria Athei exstiteri, qui vel aperte, vel callide Deum esse negarent: [1] maximum omnium flagitium admittentes, naturæque ipsi, quæ Deum conditorem suum ex omni parte ostendit, aperte audacterque repugnantes. [2] Hos tamen alii, ut meriti erant, labefecerunt, perfrugeruntque: qui adeo multi sunt, ut eos enumerare, id esset integrum librum scribere velle: quare nobiliores tantum indicabimus.

Ex

[1] *Atheismi historiam scripserunt ex Recentioribus non nulli, quos inter excellunt Jenkinus Thomas Historia Philosophica de Atheismo. 8. J. Fr. Buddeus Theses de Atheismo cum adnotationibus Adriani Buurt. Trajecti ad Rhenum 1737. 8. & Jacob. Frideric. Reimannus Historia Atheismi. Hildef. 1725. 8.*

[2] *Sint re vera Athei, an non, magna quaestio est. Nullos exstitisse Atheos, aliqui viri docti putarunt; maxime vero Antiquos philosophos nullo modo Atheos dici posse, contendit Joan. Christophorus Wolfius in libro de Atheismi falso suspectis, & alii post eum. E contrario veteres plures Atheos fuisse, defendit post alios Joannes Henricus Poppius de Atheismo Philosophorum Gentilium celebriorum, & Joannes Franciscus Buddeus de Spinozismo Ante Spinozam, itemque in Thesis de Atheismo cap. I. ubi alios facit Atheos Theoreticos pri-*

Ex Protestantibus ante alios in id incubuerunt, Samuel Parkerus, Radulphus Cudworthus, Joan. Rayus, Bentleyus, Derhamius, Samuel Clarckius, Nieuwenhytius, Jacquilotius, J. F. Buddeus, Christianus Wolfius, Hadrianus Buurt. Ex Catholicis P. D. Huetius, Magalotius, Fenelonus, Trevisanius, Franc. Lamius.

Cum autem duo superiori sæculo athei Theoretici impietate sua præ ceteris nobilitati sint, & in omnium sermone versentur, *Benedictus de Spinoza* Batavus, & *Joannes Tolandus* Hibernus, qui libris editis suum atheismum declararint; eorum oppugnatores adducere erit operæ pretium. *Spinozam* confutarunt nimis multi: illustriores sunt ex Protestantium cœtu Joannes Bredenburgius, Guil. Blyenburgius, Jacquilotius, Henricus Morus, Sam. Clarckius, Nieuwenhytius. [1] Ex nostris vero, Huetius, le Vassor, Franciscus Lamius, alique. *Tolandum* labefecerunt ex illis, Jac. Fayus, J. F. Buddeus, & Clarckius. Ex nostris Morinus apud de Tilladet, sive Huetius, alique.

Præsertim vero *de ratione demonstrandi existentiam Dei* summa animi contentione differuerunt

B

non

primi ordinis, alios secundi: quo ipso adversarii omnes in concordiam sine labore reducuntur. Saltem scripta, quæ hoc, & superiori sæculo ab adseclis vel *Spinoza*, vel *Tolandi*, vel aliorum edita sunt, de existentia Atheorum, saltem secundi ordinis, dubitare non sinit.

[1] Vide G. Frider. Jenichen Historia Spinozismi Leenhofiani. Lipsiæ 1706. pag. 58. 74. qui scripta enarrat:

non nulli, ut Leibnizius, Wolfius, Clarckius, qui Metaphysica argumenta & demonstrationes, eas præsertim, quæ a contingentia rerum desumuntur, præter cetera extulerunt: reliqua, veluti ad propulsandos Atheos minus efficacia, prætermiserunt. At Jacquelotius, Derhamius, Nieuwenthytius, J. Rayus, alique in argumentis Physicis explanandis industriam omnem posuerunt, eaque maxime prædicarunt.

De *Dæmonologia* item acerrime disputatum est a duobus ante sæculis. Nam tametsi de Dæmoniis, seu Laribus, & Geniis Veteres non modo Ethnici, sed etiam Christiani, itemque Scholastici copiose locuti sint; tamen multo copiosius extrema hæc ætate id factum est. Quæstio autem erat præsertim de apparitionibus Dæmonum malorum, de eorum operationibus, de spectris, de sagis, de veneficis. Negarunt has operationes Dæmonum satis multi eruditi: quo in numero sunt Antonius Van Dale de *Oraculis Ethnicorum*, itemque de *Divinationibus Judæorum Idololatricis*; Fontenellius Academiae Scientiarum Parisiensis a secretis in *Historia Oraculorum*: Chr. Thomafius in *Disputat. de crimine Magia*, & in aliis scriptis: & præter ceteros, qui adduci possent, Balthasar Beckerus in *Mundo suo fascinato*, quem anno 1711. edidit.

Sed Van Dalio, & Fontenellio respondit Franciscus Baltus Jesuita, dans la *Reponse a l'histoire des Oracles de Mr. de Fontenelle*. Thomasio vero Carol. Frider. Romani libro inscripto: *Schediasma Polemicum expendens quæstionem, an dentur spectra, magi, & sagæ*. Beckero demum, qui ob inauditas opiniones quasdam innumeros in se ad-

ver-

versarios incitarat, ita multi responderunt, ut facile enumerari non possint: excellunt Melch. Leydeckerus, Van der Wayen, Simon de Vries, Joannes Aalstius, & Paullus Steenwinckel, Petrus Poi-retus, P. Van Mastricht, Van der Hooght, alique laudati a Grappio in *Theologia recens controversa continuata*.

Addendi his sunt illi, qui in operationibus spirituum percontandis, defendendisque egregie laborarunt; cujusmodi sunt Henricus Morus, Josephus Glanvilius in *Sadducæismo triumphato*, Lambertus Daneus, Teophilus Spizelius, Martinus Antonius Delrio, Erasmus Franciscus, ceterique, qui tamen non omnes eodem pretio censentur, eademque utuntur *argumentis* quæ in hoc negotio potissimum considerari non debet.

III. Etiam *Psychologia* luculentam decertationum materiam præbuit. Nam quidam Stratonis Lampfaceni Peripatetici sententiam ab oblivione vindicantes, defenderunt, animam humanam esse materialem seu materiam, quæ materia vi quadam sua vitali, & plastica, non vero ratione aliqua, & sensu, singulas materiæ partes conformet alio & alio modo: quos *Materialistas* vocant. [1] Quod ipsum sed aliis, & aliis verbis præter Hobbesium,

B 2

& Spi-

[1] Ut veteres *Materialistæ* & multi, & varii fuere, & varia cogitarunt, ita & recentiores in varias sententias ivere. Veterum aliter de animi humani natura philosophabatur Empedocles, aliter Zeno Cittieus, aliter Aristoxenus, aliter Xenocrates, aliter Dicaearchus, ceteri, tametsi omnes *Materia-*

& Spinozam, inpios homines, defendere conatus est alter inpius, Guilelmus Cowardus medicus Londinensis in *Cogitationibus Posterioribus de Anima*, & in *Vindicatione rationis, & religionis contra imposturas Philosophiæ*. Sed inpudentissimum, & stolidissimum hominem perfregerunt Joannes Broughtonus, edito *Tractatu de Natura Animæ Rationalis*; itemque Menardus, Lesleyus, Afshetonus, alique. Eundem errorem admisit hoc sæculo Hochenius, quem Bucherus refutavit. Ut ea taceam, quæ de facultatibus animæ Cartesiani, Leibniziani, alique differuerunt.

Neque vero minori contentione & animi, & corporis *Libertatem animi nostri* defenderunt philosophi Recentiores contra Hobbesium, qui fatalem quamdam necessitatem inducere conabatur, tollereque libertatem. Quod ille efficere præsertim adortus est quodam libro, quem contra Joannem Bramhallum episcopum Deriensem edidit. Eum tamen luculentissime confutarunt ex Anglis Cumberlandius *Disquis. Philos. de Legibus Nat.*: ex Germanis Leibnizius *Consid. ad opus Hobbessii de Lib. necess. & casu fort.*: ex Italis præter ceteros Moniglia *Dissert. contro i Fatal. Part. 2.* Maiorem adhuc & acuminis, & sophismatum copiam ad eundem errorem defendendum adduxit alter Anglus, Collinsius libro ita inscripto: *Recherches philosoph. sur la liberté de l'Homme*.

terialistæ essent. Vide Ciceron. Tuscul. Disp. L. I. c. 9. seqq. Ita & ex recentioribus Hobbessius, Tolandus, Spinoza, ceterique, etsi eandem impietatem defendant, varie se explicant, & ex diversis principiis sua ducunt.

l'Homme: quem ex ipsis Anglis refutavit Clarckius *Remarq. sur un Liv. int. Recherches &c.* & in *epistolis* quibusdam: itemque laudatus Moniglia P. I. sect. 4. Hæ tamen omnes decertationes vehementius instauratæ sunt postquam Leibnizius primo, tum Wolfius ediderunt systema *Harmonia Præstabilita*, ut explicarent complexionem animi & corporis, seu rationem qua alterum ab altero adficitur, & movetur. Nam quidam opponebant, ex prædicto systemate plane infirmari libertatem nostram. Alii e contrario systema Leibnizio-Wolfianum defendendum susceperunt, agentes, ex eo nequaquam officii humanæ voluntatis libertati: quod fecit singulari libro Christian. Wolfius, itemque Georgius Bernardus Bylsingerus [1] alique Wolfiani.

Majori adhuc studio ac diligentia *copulationem, & commercium*, ut ita dicam, *corporis & animi* investigarunt Philosophi nostra memoria, ac parentum. Nam præter Scholasticos, qui systema *influxus* multo ante excogitarant, [2] duo nova systemata cogitata & inventa fuere. 1. *Assistentia*, vel etiam *causarum occasionalium*: [3] quorum primum

B 3

num

[1] *In Dilucidat. Philos. §. 302.*

[2] *Systema influxus Physici in præsentia multi Philosophi gravissimi defendunt, etiam inter Germanos, contra Wolfium, & Leibnizium: veluti Gottsched. Vindiciæ system. influxus Phys. Lipsiæ 1727. Hollmannus Dissert. 2. de Harmon. præstabilita & Ruardus Andala de Union. Ment. & Corp. Physica, Langius, & alii.*

[3] *Systema assistentiæ in hoc convenit cum systema*

num Cartesius, alterum Cartesiani primores, ut La Forge, Cordemæus, Malebranchius, Sylvanus Regisius, ceterique proposuerunt. [1] 2. *Harmonia præstabilita*, quod systema Leibnizius primus cogitavit, ceteri vero, ut Wolfius, Hanschius, Reinbeckius, Schreiberus, Bylsingerus, Billebius, Schlof-

stematicæ causarum occasionalium, quod utrumque tamquam certum ponat, nec animum aliquid facere in corpore, nec contra corpus in animo, aut ullum alterius in alterum influxum physicum esse. In hoc differt, quod in primo hominis animus etiam si non possit motum producere in corpore, tamen motus a Deo producti mutandi potestatem habeat, lineamque pro lubitu alio & alio flectere possit. In altero animus nihil omnino facit in corpore, vel e contrario: sed Deus secundum leges a se latas, occasione volitionum animi, hunc vel illum motum in corpore facit: occasione vero motuum, qui in corpore ab ipso Deo excitantur, efficit animi sensus, perceptionesque. In hanc opinionem iverunt Cartesiani aliqui, ut occurrerent argumentis, quæ Cartesii systema labefactare videbantur.

[1] Petrus Aliacensis cardinalis, qui anno 1425 obiit, L. 4. Sententiar. in Repertorio suo generali, saltim veluti probabilem ponit sententiam causarum occasionalium. Quod idem putat Gabriel Biel e Societate Clericorum Vitæ Communis, in Academia Tubingensi Theologus, qui cessit e vita anno 1495. Quod eorum causa dictum esto, qui propter ejusmodi opinionem Malebranchium, ceterosque Occasionalistas in invidiam vocant. Videsis Christophor. Scheelerum Metaph. L. II. cap. 2. tit. 19.

Schlosserus, alique fufius, accuratiusquæ exposuerunt. Quæ duo systemata eo consilio condita fuere a philosophis Recentioribus, ut ea, quæ in hac [corporis, & animi] vicissitudine dandi, accipiendique observantur, phænomena si non vere, saltim ingeniose, & non incommode explanarentur. Effecerint, an non, nostrum non est hoc loco judicare. Illud extra controversiam positum videtur, nihil ultra inveniri posse, quod non ab istis Philosophis pro ejusmodi opinionibus aut defendendis, aut profligandis fuerit excogitatum. [1]

Causarum Occasionalium systema confutarunt illi, qui contra Cartesianos præsertim contra Malebranchium, qui hoc systema perpolivit & illustravit, scripta ediderunt: quos inter referuntur Fr. Lamius, Sylvanus Regisius, Stair, Leibnizius, alique: quibus tamen adflectæ Malebranchii aliquid respondendum putarunt. [2] B 4 Har-

[1] Leibnizius quadam epistola ad Pfaffum data [vide Acta Erudit. Lipsiæ 1728. pag. 125.] ait, se harmoniam præstabilitam veluti fabulam philosophicam jocandi causa excogitasse. Verum tam serio, tamque vehementer postea pro ea pugnavit, ut suspicionem ingerat lectori eum ex animi sententia id judicasse, & saltim, ex consuetudine eam legendi & tractandi, nubem pro Junone accepisse.

[2] Eorum, qui, pro causis occasionalibus steterunt, nemo, mea sententia, tolerabiliorem explicationem adduxit, quam Cl. Sturmius Phys. Tom. I. c. 4. *Επιφανής ενδεικνύει* 4. in Hypoth. 2. pag. m. 165. seqq. quæ non difficulter ad bonum sensum revocari potest: saltim ostendit, multum hoc loco de nomine disputari.

Harmoniam præstabilitam, tamquam opinionem paradoxam, multo plures Philosophi infectati sunt, ut Foucherius, P. Bayle, Tourneminius, Franciscus Lamius, Clarckius, Sthalius, alique: quibus ipsemet Leibnizius seorsum respondit: sed multo diligentius, largiusque Bylsingerus, [1] qui omnia, quæ contra objici possent, accurate exposuit, & ut sibi videtur, refutavit. [2]

Multum itidem *de origine animæ* [3] disputatum est a Recentioribus philosophis, qui controversiam pæne sopitam subtiliter disquirendo iterum in scenam revocarunt. Et fane fuit olim hæc apud Antiquos philosophos nobilis controversia, quæ acutior-

[1] De Harmonia animi, & corporis humani ex mente Leibnizii. Lipsiæ 1723. 8.

[2] Vide Ludovicium in Histor. Philos. Leibnizianæ, itemque in Histor. Philos. Wolfianæ, qui libros omnes percenset.

[3] Opiniones de origine animæ & apud veteres Ethnicos, & Judæos, immo & apud Christianos variæ fuere: „ Super animæ statu, inquit Hieronymus, memini vestræ quæstiunculæ, immo maximæ Ecclesiasticæ quæstionis: utrum lapsa de cælo sit, ut Pythagoras philosophus, omnesque Platonici, & Origines putant; an a propria Dei substantia, ut Stoici, Manichæus, & Hispana Priscilliani hæresis suspicantur; an in thesauro habeantur Dei olim conditæ, ut quidam Ecclesiastici stulta persuasionem confidunt; an quotidie a Deo fiant, & mittantur in corpora, secundum illud, quod in Evangelio scriptum est: Pater „ meus

tiorum quorumque ingenia fatigavit. Quidam materia educi animum putabant. Alii a parente cum semine in corpusculum prolis traduci judicabant; quod extrema ætate ante alios Sennerti schola tueri adorta est. Alii a Deo creari, & in corpora, cum primum generantur, infundi animos defendunt.

„ meus usque modo operatur, & ego operor; an
„ certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinaris;
„ & maxima pars Occidentalium autumant; ut
„ quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur
„ ex anima, & simili cum brutis animantibus conditione subsistat. „ Epist. ad Marcellinum, & Anaptychiam, Oper. Tom. III. part. 2. p. 642. edit. Martian. Varias etiam sententias persequitur Augustinus de Libero arbitr. L. III. c. 21. Judæos autem vel omnes, vel fere omnes existimasse animas ante corpora existisse, ait Menasseh Ben Israel de Creat. L. I. probl. 15. p. 61. Id certum est, P. P. usque ad VIII. a Christo sæculum, & eo amplius, dubiam visam esse sententiam de animarum origine, ut legi potest apud Cl. Norisium cardinalem in Vindiciis Augustinianis c. 4. §. 3. & Natalem Alexand. in Hist. Eccles. Sæculi V. cap. 4. §. 9. Habemus a concilio Lateranensi III. anno dcccxv. cap. de Fide Cathol. decretum hoc: „ Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio
„ temporis utramque de nihilo condidit creaturam,
„ spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet
„ & Mundanam: ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. „ Itaque Theologi secundum P. Lombardum piam sententiam, nempe animas tunc creari cum corporibus infunduntur, defendere solent.

fendebant. Postremo alii e cælo, vel astris, vel nescio quo loco induci in corpora humana animum existimabant, tametsi non omnes eodem modo: ut Morus, Leibnizius, Planerus. Ex quo *Traductianorum, Creatianorum, Inducianorum* sectæ superiori sæculo rursus auditæ fuere, quæ turbas nimis multas in scholas induxerunt.

Atque hæc, Adolescentes, de Metaphysicæ historia vestri gratia dicta sunt. Superfedeo reliquis decertationibus minoris momenti, quæ ab non nullis Metaphysicis institutæ sunt, propterea quod ad alias disciplinas spectare jure optimo videantur. Hæc satis planum faciunt, quam claro lumine Recentiores nostri disputationes illas veteres collustrarint: quantumque addiderint, ut disciplina ipsa nugis liberata perfectionem quamdam, & veluti maturitatem adipisceretur: & usui esset tum disciplinis reliquis facilius addiscendis, tum propulsandis hostibus religionis nostræ.

ALOY.

ALOYSII ANTONII VERNEII

EQUITIS TORQUATI, ARCHIDIACONI EBORENSIS

D E

RE METAPHYSICA

AD USUM

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

LIBER SECUNDUS

IN QUO

DE NATURA ET USU ONTOLOGIÆ
DISPUTATUR

CAPUT I.

*Ostenditur quid sit Ontologia, & quo
modo sit nata.*

OMINIS mens, quæ & miseria sua imbecilla est & tarda, & vitio voluntatis, ac sensuum tardior efficitur ad verum investigandum, uno adjumento expedita redditur ad id consequendum, nempe præceptis Logicæ disciplinæ: quæ & causas erroris minutatim persequitur; & viam sternit, qua ex tanta errorum mole, quibus undique obruimur, emergamus; veritatemque ipsam nudis oculis, id est, quam

quam minimo errandi periculo, contemplemur. Quod ipsum in Logica nostra copiose exposuimus. Et certe non alia medicina animi tarditati & infirmitati brevius, efficaciusque, quam Logica, medetur: quam si quis penitus cognoverit, in eaque valde exercitatus fuerit, non is ad veritatem explorandam, aliisque exponendam, qui finis ultimae germani Logici est, validiori auxilio opus habebit.

Unum illud superest, ut Logicae praecepta ad singula argumenta recte applicemus: quod ipsum est in unaquaque re esse Logicum. Id vero ad singulas scientias pertinere evidens est: quarum est Logicae artis praesidio verum, vel certum, vel probabile intra suos quaeque terminos, investigare. [1] Sed

[1] E.g. 1. Physica ex regulis Logicae phaenomena omnia accuratissime investigat, & comparat inter se. Ex phaenomenis causas secundum leges probabilitatis, id quae analogiae ope, explorat.

2. Medicina itidem, analogia duce, ex Logicae praescripto morborum naturam probabiliter cognoscit: &, qua medicina sanari possint, probabili ratione declarat.

3. Ethica stricte accepta naturam hominis moralem, id est, naturam corporis, & mentis quatenus ad mores referuntur, explorat: variosque animi morbos iisdem legibus odoratur: tum ex certitudinis legibus eorum medicinam proponit, nempe summam felicitatem ac bonum, cujus effectus demonstrat, item quae viam ad id perveniendi.

4. Jurisprudentia Naturalis, altera pars Ethices

Sed cum homines non modo disciplinae rudes, verum etiam litteris exculti, alia & alia de causa praecipitanter judicantes, ad praecepta Logices in singulis uniuscujusque disciplinae partibus exponendis

ces, ex ipsa humana ratione, secundum regulas demonstrationis, leges justae, & honestae deducit: atque de officiis hominum, quae ex iis proficiuntur, praecipit.

5. Prudentia Civilis, tertia Ethices pars, quae Politicam itidem comprehendit, & quae prudentiae regulas exponit; & ipsa legibus demonstrandi utitur interdum, ut ex suis principiis conclusiones germanas cogat: interdum legibus probabilitatis, quarum ope examinat, an hoc, vel illo casu leges habeant locum, an aliter.

6. Jurisprudentia Civilis, & Pontificia ex praeceptis Hermeneutices vim Legum explanat: tum doctrinam probabilitatis adhibens, probabiliter cognoscit, an singulae res, quae accidunt, sub hac vel illa lege contineantur; id est, ex ea finiri ac judicari possint.

7. Theologia Naturalis ex legibus demonstrationum, quae in Logica traduntur, existentiam unius Dei, ejusque proprietates demonstrat.

8. Theologia Revelata legibus illis utens, quae de evidentia morali tractant, primum ostendit, scripturam Sacram a Deo traditam fuisse. Tum certo demonstrat, eodem sensu accipiendam, quo Catholica ecclesia accipit. Postremo ex rebus revelatis quaedam certo, quaedam probabiliter, quae magis necessaria videantur, deducit. Utitur etiam regulis Her-

dis cogitationes suas exigere haud raro omittant; quibusdam illi praesidiis ante muniendi videntur, quam in singulas scientias & artes se inmergant: quo facilius illa judicandi praecepta, quae in Logice generatim didicerunt, ad unaquaque argumenta aptare possint: seu, quod idem est, de singulis argumentis recte dijudicare. De his vero hoc libro est considerandum.

Jam vero praecipua lex investigandi verum in singulis disciplinis est, *argumentum suum ita accurate, atque omni ex parte considerare, ut unaquaque ejusdem proprietates cognita sint*: nam quo plures proprietates, quoque distinctius eas cognoscimus, eo magis ad naturae clariorem cognitionem accedimus. [1]

Porro autem proprietates uniuscujusque rei vel communes cum reliquis sunt, vel singularum rerum peculiare. Quare ut recto ordine in tradendis disciplinis progrediamur, oportet ut, quae com-

Hermeneutices ad exponendum sensum locorum utriusque Testamenti, & Conciliorum, & Veterum episcoporum. Adeo nulla disciplina est, quae regulas Logicae non adhibeat ad verum inveniendum. Consule quae diximus in Apparatu nostro Part. I. L. 2. cap. 3.

[1] *Rei uniuscujusque naturam non nisi ex proprietatibus & modis cognitis venari nos posse, perspicuum est. De hac vero re egimus in Logica L. II. p. 1. c. 10. & 11. §. 1. ubi de idea substantiarum: & L. III. part. 2. cap. 1. & saepe alibi. Itaque haec lex & in re Physica, & Morali locum sibi facit: immo vero in omnibus omnino disciplinis.*

communes proprietates sunt, prius exponantur: cum quod magis conspicuae sunt; tum quod ex iis ad singularum proprietatum cognitionem facilius argumentando devenimus; tum demum quia sine ullo negotio ea ante explorari & intelligi possunt.

Quae vero sunt communia disciplinis omnibus, vel sunt *principia aliqua*, id est axiomata generalia, quas *primas veritates* nuncupamus; vel *vocabula*, quibus ea exprimi solent. Utraque igitur ante cognosci debent, quam disciplinae singulae exponantur.

Porro hae duae res disciplinam quamdam faciunt, quam, si respicimus argumentum, *Ontologiam*, seu *Ontosophiam* vocamus; si usum respicimus, *Primam philosophiam*. Cum enim ejusmodi disciplinae argumentum sit, de proprietatibus *Entis* generatim disputare, vocatur *Ontologia*, quasi dicas, *scientia de Ente*: & enim Graecis idem sonat, quod Latinis philosophis *Eus*. [1] Cum vero tales notitiae usui fiat in singulis disciplinis, atque ante eas cognosci debeant, ea de causa non nullis *Prima philosophia* nominantur.

[1] *Ut ab ἔντος & λόγος Ontologia, seu sermo de ente, ita ab ὄντος & σοφία Ontosophia, id est philosophia entis, vocabulum natum est.*

CAPUT II.

Docet cui usui & utilitati sit Ontologia?

Hinc perspicuum est, *Ontologiam*, si ea recte & ex merito aestimatur, nihil aliud esse, quam *præfationem* quamdam, & *prolegomena*, ut ita dicam, *scientiarum omnium*: propterea quia & axiomata communia suppeditat, & nomina generalia definit, quo facilius singula ad certas classes revocare, suis nominibus distinguere, ac ex principiis clarissimis inlustrare possimus: &, quod inde fit consequens, res omnes plane ac distincte cognoscere, de iisque ordine ac ratione disserere.

Hæc si recte expenderitis, nullo labore intelligetis, quanto in singulis disciplinis tradendis *Ontologia* usui sit: quantumque adjumenti tum ad recte differendum, tum ad rem quamque aliis exponendam adferat ipsa. Quare cum *Ontologia* veluti *fax* quædam lumen faciat disciplinis reliquis, illud liquido existit, nihil adolescentibus utilius esse *Ontologia*, si ea recte tradatur: nihil eadem perniciosius, si abstrusis, & inanibus controversiis oneretur, ac perturbate exponatur. Ut enim corpora exilia affabre elaborata meridiano Soli exposita tanta lucis copia perfunduntur, ut vel minores recessus, & partes exilissimas distingui sinant, ac pulcritudinem suam omnem intuentibus & investigantibus ostendant; eadem vero *Lunæ* splendori objecta, non modo minimas partes oculis eripiunt, sed etiam elegantiam, immo & colorem deperdunt adeo, in ærdum ut informia quædam corpora & rudia videan-

deantur; ita disciplinæ singulæ si ad germanæ *Ontologiæ* regulas expendantur, perspicuæ sunt, faciles, nulloque negotio intelligi possunt: sin autem ad confusam illam non nullorum *Ontologiam* referantur, tam obscuræ evadunt, ut nihil aptius ad miscendas veras & perspicuas humanæ rationis, id est logicæ Naturalis, regulas inveniri possit.

Itaque boni Metaphysici est ita *Ontologiam* tractare, ut ad finem, ad quem illa est inventa, compendiarie via adolescentes ducere possit. Quare ea tantum in *Ontologia* tradi debent, quæ, rebus sine ullo præjudicio examinatis, ad id consequendum quam maxime accommodata videantur. Neque vero id solum, sed etiam quanta fieri potest claritate & brevitate eadem argumenta tractari debent.

Duo itaque in *Ontologia* omnino præstanda sunt: Alterum, nomina, quæ in usu sunt apud Philosophos, quæque non unius, aut alterius scientiæ peculiare, sed ad omnes pertinent, accurate explicare, eisque certam & claram notionem subungere, ut ex illis disputantes confusionem omnem vitemus, rem aperte intelligamus: id est, singulas objecti partes, seu proprietates seorsum & abstracto consideremus, [1] ideoque sine ulla obscuritate rem ipsam cognoscamus: cujus defectu plerique omnes errores in singulis disciplinis nascuntur, ut

C

in

[1] Considerare singulatim proprietates illas, quæ reapse conjunctæ sunt, illud est, quod vocamus abstrahere unam ab alia: & proprietas illa seorsum sumta vocatur abstracta. Consule, quæ dicemus infra Libro III. cap. 2. ubi de Ente.

in Logica disputavimus. [1] Alterum, axiomata quædam generalia, si qua ex illis duci possunt, tamquam certos canones constituere, ut eorum ad-
jumento in singulis argumentis alia & alias cogni-
tiones veras & utiles elicere, falsas & inutiles con-
troverfias vitare queamus. [2]

CAPUT III.

*Demonstratur Metaphysicos Scholæ hæc recte
Ontologiam pertractasse.*

HAEC quoniam Scholastici non animadverterunt, tam perturbate Ontologiam [3] tradiderunt, nihil ut obscurius, & perturbatius cogitari possit: nihil ad verum Ontologiæ finem adipiscendum inu-
tilius, immo vero nihil perniciosius.

Atque ego, Adolescentes humanissimi, me in invidioso argumento vel invitum versari sentio. Quod ipsum etiam si in libris meis non uno tantum loco studiose vitavi, ne viderer morosis quibusdam atque ineptissimis censoribus, quorum satis copio-
sus est numerus, Aristotelicos vellicare velle, eos-
que dedita opera frequenter exagitare; tamen vel ipse rerum ordo atque disciplinæ facies me volentem nolentem impulit in hunc locum, ut de eorum Me-
ta-

[1] Libro II. part. 2. præsertim cap. 3.

[2] Nulli alteri usui esse posse Ontologiam in tra-
dendis disciplinis, rem sine ullo præjudicio conside-
ranti evidens est.

[3] Scholasticorum Metaphysica nihil erat aliud
quam Ontologia.

taphysica tractandi ratione differerem: quamque bene, aut male de Ontologia mereantur, explica-
rem. Quid? ego in hac Europæ luce, in media Urbe scribens, ubi Pontificis Max. beneficio, ac omnium ordinum favore Eclectica philosophia tanto cum plausu exponitur, res omnes pro merito æsti-
mantur, nec jam Veterum philosophorum sensa, sed humanæ rationis præcepta, in iis, quæ naturæ vires non excedunt, expenduntur, ea sola pro re-
gula habentur; verear, quid de Ontologia supe-
riorum sæculorum docti viri censeant, explicare? Quid? propter invidorum malivolentiam, & sy-
cophantarum ineptissimas reprehensiones abstineam ab iis exponendis, quæ vobis recte instituendis ne-
cessaria sunt? Quod si id facerem, si tam levi de causa officio deessem, tum ego indoctus plane, tum parvi animi, tum nullius consilii essem.

Quamobrem sciant obrectatores isti Recen-
tiorum philosophorum, me nulli eorum esse inimi-
cum, nulli litem intentare, immo vero nullam ta-
lium vituperationum rationem habere. Quod si ali-
qui eorum se a nobis læsos, & male acceptos esse clamitant, ipsi sponte se produnt, atque talium flagitiorum reos esse vel nullo accusante declarant. Sed hæc hæcenus.

Nos vero, Adolescentes ornatissimi, religio-
ni ducimus ea tacere, quæ disciplinæ, quam tra-
dimus, illustrandæ, necessaria esse viri doctissimi & clarissimi arbitrantur. Quare de Ontologia Scho-
lasticorum quædam sine odio, & gratia, ut Histo-
ricum, ac Philosophum decet, breviter explica-
bimus.

Igitur Scholastici philosophi plurima in tra-
den-

denda Ontologia peccarunt, quæ Ontologiam ipsam non modo inutilem, non odiosam, sed ne intelligibilem quidem fecerunt. Quæ omnia ex male intellecta Ontologiæ natura vitia profecta sunt. Nam nec Aristotelis mentem secuti sunt, [1] nec naturæ rationem. Cum enim non animadvertent, ad quem finem Ontologia fuerit excogitata, cuique usui sit, quod ante monuimus; non eam ad reliquarum scientiarum utilitatem retulerunt; sed in ea tamquam scopo constiterunt: atque hunc finem sibi proposuerunt, subtiliter, & sine ullo fine disputare; altercandoque ostentare summum ingenii acumen. Hinc illa de *objecto communi & multiplici* copiosissima disputatio: hinc perpetua contentio de *universalibus*, de *conceptu entis*, de *præcisionibus*, & *distinctionibus*, de *transcendentis*, de *principio individuationis*, de *ente rationis*, de *negationibus*, de *regulis prædicamentalibus*, de *prædicamentis*, præsertim de *subsistentia*, & *relatione*; itemque de *possibilitate* plurimorum entium, & hujus generis alia obscurissima, & intricatissima, quæ ego cum nec essem nimis tardus, nec in iis parum temporis & studii consumissem, idque magno meo incommodo, non erubesco profiteri, numquam intellexi: cumque a viris & bonis, & doctis requi-

five-

[1] *Superiori libro cap. 1. ostendimus, Aristotelem in Metaphysicorum libris proposuisse sibi de ideis illis æternis, seu substantiis inmutabilibus Platonis explicare; ex quibus tamquam idearum fonte cetera per varios emanationis gradus nascantur. Quare ejus Ontologia cum theologia Naturali artissime conjuncta erat.*

siverim, quid ipsi experti fuissent, nec eos aliquid plane intellexisse cognovi.

At intelligant: quid, quæso, adferunt subsidii ejusmodi disputationes ad faciliorem reliquarum scientiarum intelligentiam? nullum profecto. E contrario duo hinc & gravissima impedimenta nascuntur, quæ ceterarum intelligentiam penitus retardant. Alterum, quod tempus omne consumunt rebus & plane inutilibus, & quæ humana ratione expediri non possunt: ut sunt, tot inter alia, *possibilitates* illæ innumerabilium rerum, de quibus tam fidenter dijudicant, quasi suis oculis cernerent. Cum tamen perspicuum sit, nulla nos habere principia, ex quibus de rebus *possibilibus* vel adfirmare aliquid, vel negare possimus: si unum & item aliud, quod raro se offert, excipimus. Ex quo tanta confusio existit idearum, ut miseri adolescentes, qui talibus imbuuntur, vix umquam clare, & ex merito de rebus ullis judicare queant. Alterum, quod Ontologiam cum Physica, & Theologia tum Naturali, tum Revelata ita confundunt, ut, quid utraque sit, internosci nequeat. Nam multa de *continuo*, de *quantitate*, de *accidentibus*, de *qualitatibus*, de *motu*, de *vacuo*, aliisque hujusmodi ex Physica sumunt: multa de *subsistentia*, de *relatione*, de *existentia definitiva* ex Theologia divinitus tradita, seu Revelata: non nulla ex theologia Naturali adhibent, ut cum quærunt, *an propositio Deus est sit per se nota secundum se*, *an quoad nos* & quam quæstionem ita cum aliis miscent de *conceptu entis*, ut, quid utraque sibi velit, nemo facile intelligat.

Et quamquam Ontologia, uti diximus, ea sit, quæ singulas uniuscujusque rei proprietates clare, & ordine considerare docet, quo facilius & accuratius res ipsas examinare, de iisque recte judicare possimus; tamen Metaphysica illa Scholasticorum, tantum abest hæc præstet, ut omnia mirandum in modum confundat, eandemque confusionem in reliquas disciplinas inducat. Et, quod miremini, ne ipsi quidem, quod sibi in Metaphysica sua disputandum proposuerunt, plane intelligunt, nedum aliis exponere sciunt.

Miratus sum haud ita pridem oscitantem sapientiam cujusdam Peripatetici bene noti, qui cum in proæmio Metaphysicæ fateatur, *objectum adequatum Metaphysicæ esse ens reale*; tamen eodem loco declarat, disputationes de *ente rationis* ad Metaphysicam spectare, de quibus tamen ille in Logica sua sine ullo fine disputat. [quod alii in Metaphysica faciunt] Deinde cum ponat, *objectum adtributionis Metaphysicæ esse Deum, ad quod objectum cognoscendum referantur omnia, quæ in illa scientia tractantur*; ipse tamen totam Metaphysicam suam rebus abstractis & subtilibus absolvit: de *Dei existentia* vero non nisi capite prope ultimum differit, idque tam breviter, leviterque, ut maior pars capitis in locis Scripturæ, ac PP. per censendis, & hujus generis aliis importunis, consumatur: argumenta vero illa naturæ Physica, & Metaphysica, quibus hæc veritas perspicue ac firmissime contra Atheos demonstratur, silentio prætereat, tantum quædam adferat inter vias. Postremo cum lectorem moneat, *Metaphysicam præter ens reale, considerare etiam Deum, & Angelos*; de Angelis in Metaphysica sua

sua ne verbum unum quidem facit. Ita occæcant mentem subtiles illæ disputationes Metaphysicæ, quibus hic auctor delectatur, ut ipse, qui e superiori loco docere alios sibi proponit, quid sibi velit, non animadvertat, nec, quod pollicitus est, præstet. Quæ vero de uno dico, de omnibus dicta putatote, qui eadem chorda oberrant. Nisi quod aliqui *Universalis*, & *Prædicamenta* in Logica exponunt, alii in Metaphysica, sed eadem ratione omnes. Possum, Adolescentes, vobis, adductis eorum locis, meridiana luce clarius demonstrare, quam confusas ideas Ontologiæ, atque adeo Metaphysicæ habeant Scholastici etiam primi ordinis: sed res adeo nota est, ut orationem nostram non desideret. Hoc breviter dico, tam vagam & incertam notionem huic vocabulo *Metaphysica* supponi, ut alias & alias disciplinas sub ea appellatione tractare consentaneum judicarent. Quidam, & is quidem doctissimus, ac gravissimus, tam late hoc vocabulum accepit, ut res longe dissimiles eo insignire non dubitaret. In quo, ut plerique docti judicant, tria ille admisit grandia errata. Nam primum Physicam, & Ontologiam Peripateticam sub nomine *Metaphysicæ* exponit. Deinde tot addit de divinis proprietatibus, nempe de *invisibilitate Dei*, de *incomprehensibilitate*, de *infallibilitate*, de *scientia*, de *voluntate*, de *libertate*, aliisque ad theologiam Scholasticam pertinentibus, ut ipsemet in præfatione errorem suum agnoscere, & excusationem aliquam parare coactus fuerit. Sed errorem errore auxit. Nam cum tam multa de rebus a Deo manifestatis dixerit, nihilominus contendit adhuc, *se luminis naturalis, atque adeo Metaphysicæ limites non exiis-*

se. Postremo et si fateatur, *Deum esse primum ac precipuum Metaphysicæ objectum*; seque breviter complexurum omnia, quæ *Naturalis theologia de Deo docet, abstinendo ab his, quæ sola revelatione habentur, aut haberi possint*; & re vera de primo motore æternum disputet; tamen existentiam unius Dei contra Atheorum, & Polytheorum argumenta illa intricatissima, quod facere deberet, non probat.

Qualem, quæso, ideam Ontologiæ, seu Metaphysicæ habere putatis eum, qui Philosophiam omnem & *Metaphysicam* esse, & ita appellari debere censeat? qui cum eo libro declaret, se *XII. Metaphysicorum* libros explanandos summis; tamen iis *VIII. Physicorum* alios prudens ac sciens adjungat? qui fines humanæ rationis, ac divinæ revelationis non internoscat? qui putet res divina declaratione cognitæ ad Metaphysicam revocari posse? Quod si *Metaphysicam* ea de causa inscripsit, quod animadvertit Physicam omnem Scholasticam abstractis notionibus tantum contineri, deque iis Metaphysicorum vulgare more subtiliter disputare; ne sic quidem ulla ratione excusari potest. Nam primum non animadvertit, quid apud Peripateticos suos significet *Physica*: deinde partes Philosophiæ omnes mirifice confudit. Eodem jure Logicam, eodem theologiam Scholasticam *Metaphysicam* inscribere posset: quod in viro docto, & qui Philosophus haberi amat, ferendum non est.

Sed nolo, Adolescentes moderatissimi, viros gravissimos, & qui apud quosdam veteri philosophandi viæ addictos summo in pretio sunt, risui obicere, si omnia errata minutatim exposuero, quæ
in

in eorum libris se offerunt. Fateor hæc hominum vitia non esse, sed ætatis, in qua non dum severioribus disciplinis maxime Philosophiæ adfulserat lux illa & pura, & copiosa, quæ postea eluxit. Unum doleo tanta ingenia, ut illa erant Scholasticorum quorundam, in tam leves, & obscuras, & inutiles sententias incidisse: quæ nostra ætate veris Philosophis, qui ea interdum considerant, risum movere solent; delicatioribus vero stomachum, & contemptum: idque adeo, ut *Metaphysici* nomen apud eos, quasi obscuri, & inepti Philosophi nomen habeatur.

Hæc satis sint, Adolescentes, ut intelligatis; philosophos illos, qui Ontologiam Scholæ ritu exposuerunt, male de ea meritos haberi: cum quod eam ad finem suum non direxerunt; tum quod multa importuna, & vix intelligibilia adhibentes, Ontologiam implicarunt potius, quam explicarunt: talemque reddiderunt, quæ nulli usui sit addiscendis optimis disciplinis.

CAPUT III.

Docet Philosophos Recentiores Ontologiam accuratius exposuisse, sed alios alio modo.

QUAE cum cognovissent Recentiores philosophi, atque sibi proposuissent, Ontologiam ad finem, ad quem illa fuit excogitata, referre conformareque; primum eam ab aliis disputationibus, quæ ad ceteras scientias pertinent, separaverunt, & quamdam disciplinam separatam constitue-

tuerunt. Deinde res omnes, quæ non modo reliquis disciplinis non opitulantur, sed nullo modo intelligi, nullaque ratione naturæ finiri possunt, removerunt: quod hominis, qui modo sanus sit, esse non putarunt ea ignorare, quæ facta sunt; de rebus vero, quæ fieri possunt, vel non possunt, esse sollicitum. Postremo ea, quæ reliqua fuerunt, & non nihil utilitatis habere cognoverunt, ita tractarunt, ut & clare, & breviter, & ordine quam aptissimo exponerentur.

Hæc vero non uno eodemque tempore philosophi Recentiores præstiterunt: sed ex infimo statu, ut sunt res humanæ omnes, veluti per gradus ad suum fastigium Ontologia pervenit, quod supra demonstravimus. [1] Nam tametsi primi illi Instauratores Philosophiæ superiori sæculo vulnere multa Ontologiæ sanarunt; ea tamen reliquerunt, quæ satis essent, ut universum Ontologiæ corpus quasi tabe quadam contaminaretur. Quare non nisi sæculo nostro, idque post multum laborem, & meditationem, Ontologia vero colori, & sanitati restituta est; medicinam, ut ita dicam, parantibus, in Anglia Joanne Lockio, in Germania Christiano Thomasio: qui duo Philosophi Metaphysicos ab illo veterano excitarunt, in quo tot sæcula, ne dum tot annos, etiam viri cetera docti, & oculati, jacuerunt.

Sed quoniam de his auctoribus diximus in Logica, quæ necessaria videbantur ut de eorum philosophandi ratione, de virtutibus, de erratis judicare possemus; ea tantum addemus in præsentia, quæ satis

[1] L. I. cap. 3. & 4.

fatis sint ut aperte intelligatis, quidnam illi in tradenda Ontologia maxime peccarunt.

Porro ex dictis superiore libro [1] manifestum est, plerisque omnes Philosophos, qui proximo sæculo scriptis ejusmodi nobilitati sunt, duo in Metaphysica tradenda errata admisisse: Alterum, quod de retinendo vocabulo *Metaphysica* nimis solliciti, multum temporis, & laboris consumere disputantes, an nomini *Metaphysica* aliæ & aliæ partes Philosophiæ subjici possint. Ex quo illa varietas opinionum, de qua loco laudato disseruimus: aientibus aliis, Metaphysicam comprehendere, præter *Ontologiam*, etiam *Psychologiam*, & *Theologiam Naturalem*; aliis *Metaphysicam* esse partem *Physicæ*, aliis partem *Logicæ*, aliis aliud omnino, uti alio loco diximus. Quasi vero singulæ Philosophiæ partes non suis nominibus distingui, & ad suas classes commode referri possint.

Alterum est, quod nimis multam operam & studium posuere in finiendis aliquibus controversiis, quas si libero judicio examinamus, nihil disputationis habere plane deprehendemus. Quibus vitiis Recentiores etiam acerrimi ingenii, & magni nominis infuscantur: quorum animis nescio quæ prava consuetudo religionem injecit, ut aliquid subtilitatis retinerent in Ontologia, quo facilius Scholasticorum sermonem noscere possent. Quasi ex multitudinis judicio, non vero ex gravissimorum hominum sententia, judicanda sint hæc. Et hæc primi.

At non nulli Philosophi hac nostra ætate de nomine *Metaphysicæ* non laborantes, quod infinitæ

con-

[1] c. 3.

contentionis erat materia, diversas ejusdem disciplinæ partes fecerunt, quas certis nominibus significarunt. Velut Wolfius, & ejus adsectæ aliqui, qui *Ontologiam* a reliquis partibus seorsum disputaverunt.

Hi vero in contrarium vitium, ut mihi videntur quidem, incurrentes, dum vetera delere curant, tot alia addiderunt, ut haud sciam an implicationem eam disciplinam fecerint. Nam primum *Ontologiam* ipsam tam strictæ methodo Mathematicæ supposuerunt, ut nihil supra: ex quo in demonstrandis rebus minutis, & plane perspicuis, & de quibus nemo, nisi ineptus, dubitet, præter modum occupatos fuisse necesse fuit: existimantes non nisi hac ratione res ordine *synthetico* demonstrari posse, quod omnino est falsum. [1]

Deinde, quod consequens fuit, inutilia plurima, demonstrationum inlustrandarum gratia, addiderunt, quæ mentem hebetant potius, quam acuunt, expeditamque reddunt. Ut illud mittam, eorum quosdam in recensendis Veterum, & Recentiorum placitis, in disputandis Physicis controversiis a propo-

[1] *Si singulas argumenti partes ita disposuerimus, ut ea prius exponantur, quæ faciliora sunt; ex his reliqua deducantur, ita ut priora posterioribus lucem faciant, quantum per argumenti naturam licet; synthetico ordine philosophabimur, quin mentem oneremus apparatu illo definitionum, axiomatum, theorematum, demonstrationum, lemmatum, & ejus generis alia, quæ cum ad certa argumenta, veluti Ontologiam, applicantur, tantum abest mentem inlustrant, ut impediunt potius, & confusionem pariant.*

posito alienis, verbo dicam, in ostentanda eruditione minime necessaria nimios extitisse: quod an bonæ methodi legibus consentaneum sit, viderint ipsi: saltem methodum illam Mathematicam, quam retinent, parum aut nihil argumento luminis adferre, clare demonstrant.

Tum eam ultra meritum extulerunt: ut qui eorum labores, qui volumina, qui elogia illa amplissima, quæ plenis manibus fundunt, recte perpenderit, plane intelligat, eos, qui talibus delectantur, haud recte de *Metaphysica* seu *Ontologia* judicare posse.

Postremo sibi ipsi non constant. Nam cum ponant, *Metaphysicam* esse disciplinam, quæ *notiones communes, quæ ad singula pertinent, distincte explicat*; tamen præter *Ontologiam*, de qua id vere dici posset, *Metaphysica* nomini subjiunt *Cosmologiam*, seu disputationem de Mundo, quæ prior pars *Physicæ* est: & *Psychologiam*, seu de Anima, quæ itidem pars est *Physicæ*: & *Theologiam Naturalem*, seu de Deo, quæ etiam *Physica* est, vel potius prima *Theologiæ* pars. Non quod ego bellum nominibus movere velim, sed quod omnino rationi consentaneum videbatur, ut vel nomine *Metaphysica* sublato, disciplinas singulas seorsum pertractarent; vel eo retento, ea, quæ *Physicæ* partes sunt, ad scientiam *universalium* non revocarent: hoc magis quod iidem fatentur, *Ontologiam* principia suppeditare, ex quibus *Cosmologia*, *Psychologia*, & *Naturalis Theologia*, non secus ac ceteræ disciplinæ, inlustrantur.

Facile ut dicere possimus, ex singulis auctoribus, qui de hac disciplina accuratius scripsere, utilia multa, & commode dicta sumi posse: neutrum tamen

men nos vidisse, quod pace tantorum virorum dictum sit, qui modum teneret, quique Ontologiam ex omni parte perfectam ederet. [1] CA-

[1] Non est necesse eos confutare, qui Ontologiam quasi omnino inutilem judicantes, in contrarium cucurrerunt: veluti recentissimum illum Metaphysicum, de quo libro superiori commemoravimus: recte enim, an secus judicet, ejus Metaphysica declarat. Nam tametsi ponit veluti certum, nomina, de quibus Ontologia disputat, ita clara esse, ut vel rustici ea intelligant; ipse tamen, quod Metaphysicam non definiat, modo eam quadam acceptione usurpat, & scientiam scientiarum vocat; modo alia acceptione, & continet Physicam. Qui consultius faceret, si nobis explicaret, quid sit scientia scientiarum, quid Metaphysica, cur Physicam complecti debeat, cetera, quæ adfert. Præterea, quod nomina, quæ alii aliter accipiunt, & ex quorum definitione controversiæ plurimæ nascuntur, nusquam definiat; quod nova nomina, & insolita significatione inducat, ita confuse disputat, ut, quid ipse sibi velit, nemo facile intelligat: adeo ut, quod se a censura liberarit, alias, & alias explicationes subnectere consentaneum judicavit. Immo, quod errores non nisi in varia acceptione verborum consistunt, confutare sibi sumat, tamen definitiones nominum nusquam adhibet, sed quasi exploratas ponit. Quæ tamen si accurate definiret, quot paralogismos adferat, quam multis, quæ intelligi omnino nequeunt, veluti plane sibi cognitis occupetur, facile animadverteret. Sed hæc tironum gratia monere satis

CAPUT V.

Quo modo Ontologia sit pertractanda demonstrat.

EGO vero mihi persuadeo, Ontologiam utilitate non carere: minoris tamen esse utilitatis, saltem non tam esse necessariam, quam vulgo habetur. [1] Itaque ut de Ontologia recte judicemus, viamque de ea disputandi penitus cognoscamus, ipsum disciplinæ finem perpendamus oportet.

Cum autem Ontologia [ut sæpe jam diximus; sæpissime monere non erubescimus, immo vero innumerabilium præjudiciorum depellendorum causa id inculcare Adolescentibus necessarium arbitramur] ad hoc fuerit excogitata, ut principia scientiarum omnium prius ponamus, & explicemus, quo facilius in singulis disciplinis verum inveniamus, aliisque commode & ordine explicemus; relinquitur ea tantum in Ontologia tradi oportet.

satis fuerit: nemo enim studiis contritus, & qui de his judicare potest, novam hanc philosophandi rationem, opinor, probabit.

[1] Veritas hujus propositionis ex iis, quæ de Ontologia Libro III. dicemus, perspicue constabit. Nam si ea, quæ in Logica docuimus de ideis clavis, & distinctis, de usu vocum in Philosophia, tum etiam de modo investigandi veritatem memoria teneamus, & pro re nata ad singula argumenta accommodare sciamus; omni Ontologia carere sine ullo damno poterimus: quæ nihil aliud est, quam applicatio legum Logicæ ad quædam argumenta generalia.

oportere, quæ ad id conducant: ea refecari, quæ ad reliquas scientias facilius addiscendas importuna sunt. *Scientias* cum dico, non ex usu semidoctorum loquor, qui ea pro partibus scientiarum habent, quæ scientiæ non sunt; veluti quæstiones illas Metaphysicas minime necessarias, quibus Theologia illa Peripatetica inquinatur: sed germanas scientias dico, quæ ex principiis veris, aut verisimilibus veritatem vel certam, vel probabilem investigant, ut alio loco exposuimus.

Porro cum principia Ontologiæ tamquam certum ponant, verum inveniri posse quod vel negant, vel dubitant aliqui; illud primum examinandum est, an verum aliquod a nobis cognosci possit, & quale. Deinde, qui sint characteres propositionum illarum, quas pro primis veritatibus habendas esse contendimus.

Itaque duplex Ontologiæ pars illico oculis occurrit: Altera, quæ de modo cognoscendi primas veritates explicat generatim. Altera, quæ generales illas propositiones, seu primas veritates persequitur, quæ ad omnes disciplinas pertinent. His enim duobus absolvitur quidquid ad facilem disciplinarum intelligentiam aliquid commodi adferre potest. [1] Quæ quoniam ex iis, quæ paullo post dicemus, clariorem lucem accipient, de iis hoc loco amplius disputare necessarium non est.

Quare commode loquuntur illi, qui sentiunt cum Buddeo, Ontologiam esse *Lexicon* quoddam generale Philosophicum, ex quo in singulis disciplinis facilius, & sine ulla ambiguitate philosophamur.

Nam

[1] Repete, quæ diximus hujus libri capite 2.

Nam maior pars Ontologiæ, nempe solida secunda, in explicatione vocabulorum generalium versatur. *Lexicon* cum dico, non merum *Lexicon* dicere volo, qui liber vocum significationem tantum adducat; sed qui exponat, qui rationem reddat, & qui regulas aliquot præscribat ad bene utendum dictis nominibus. Quo sane sensu non inepte dicunt aliqui, Ontologiam esse veluti *Appendiculam Logicæ*, propterea quod, ut diximus supra, modum præscribit, quo regulæ Logices planius ad singulas disciplinas accommodari possint. Quamquam alio nomine *prolegomena scientiarum omnium* appellari possit, ut supra exposuimus. [1] D ALOY-

[1] Ex dictis toto hoc capite plane infertur, Ontologiam, præsertim ejus partem secundam, puerorum tantum gratia scribi oportere [adde etiam eorum, qui non melius, quam pueri, judicant] quo facilius nomina definire, ex iis consuetudina deducere, tum demum ab inutilibus disputationibus abstinere queant: id est, quo facilius regulas Logicæ, antequam in disciplinas graviores se immergant, ad omne genus argumentorum flectere & aptare queant, & aliquas notiones utiliores adquirere. Quæ etsi initio singularum disputationum commode adferri possent, tamen cum ejusmodi nomina identidem in disciplinis occurrant, non incommode prius explicantur. Quod si qui essent, qui singula ad regulas bonæ Logicæ recte exigere possent, ut plerique viri celeberrimi nostra memoria, qui Metaphysicam vel non attigerant, vel obliuiscerant, naturæ lumine tum in Mathematicis, tum in ceteris disciplinis magno cum rei litterariæ fructu fecerunt, ii omni Ontologia supersedere facile possent.

ALOYSII ANTONII VERNEII

EQUITIS TORQUATI, ARCHIDIACONI EBORENSIS

D E

RE METAPHYSICA

AD USUM

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

LIBER TERTIUS

IN QUO

DE PRIMA ONTOLOGIAE PARTE, SEU DE
MODO COGNOSCENDI PRIMAS
VERITATES AGITUR.

CAPUT I.

Quid sint primæ veritates demonstratur.

ED de prima Ontologiae parte videndum nunc est. Quid sit *veritas Logica*, diximus in Logica: nunc, quid sint *primæ veritates* omnium cognitionum, dicendum esse videtur.

Nomine *primarum veritatum* significant Recentiores philosophi, *propositiones aliquas ita perspicuas, ut per alias clariores probari non possint,*

D 2

nec

nec confutari. Quare si qua propositio, tametsi perspicua, occurrat, quæ ex alia clariori inlustrari possit, aut refutari, vel hoc solo nomine ex censu *primarum veritatum* delenda est. Hæc definitio adeo est clara, ut ineptus sit, qui eam longo sermone exponere conetur: ineptior, qui id flagitet.

Hinc tres sunt characteres primarum veritatum. 1. *Quod sint adeo claræ, ut clariores nullæ occurrant, aut certiores, quibus exponi possint*. 2. *Quod tanta consensione, & firmitate ab omnibus admittantur, ut nulli, aut fere nulli sint, habita ratione generis humani, qui eas respuant*. 3. *Quod ita alte in animo nostro defixæ sint, ut nullis cavillationibus adversariorum, nullis laqueis deleri possint; immo vero ex eorum præscripto vitam suam omnes instituant*. Nam, quæ hæc tria habent, merito pro primis veritatibus habentur.

Porro singulæ disciplinæ suas habent primas veritates, ex quibus ceteræ, de quibus disciplina disputat, proficiscuntur. Sed hæ ita uniuscujusque disciplinæ propriæ sunt, ut nullo modo ad alias trahi possint. Nempe primæ veritates Physicæ ita ejus propriæ sunt, ut ex iis Theologia, aut Ethica strictè accepta disputare non possit. Ideoque hujusmodi veritates, seu principia intra limites unius tantum disciplinæ consistunt. Ontologia vero de iis disputat primis veritatibus, quæ ad omnes scientias pertinent, & ex quibus, ceu fonte uberrimo, ceteræ veritates in singulis disciplinis derivari possunt, & inlustrari.

CAPUT II.

*Docet primas veritates cognosci posse
intimo sensu.*

JAM vero aliquas veritates certo cognosci posse, in Logica nostra [1] monuimus contra Scepticos: ubi etiam explicavimus, *criterium veritatis* partim in sensibus, partim in mente poni debere: [2] atque de modo veritatem & sensibus, & ratione investigandi differuimus. [3] Verum eo loco rem quasi nemini sanæ mentis dubiam, ut reapse est, magis posuimus, quam argumentis confecimus: propterea quod longior disputatio inopportuna esset ei, qui tantum *de modo investigandi verum* quaerit. At hoc libro de iis iterum est disputandum duplici de causa: quarum est altera, ut deliria Scepticorum, qui eas negant, penitus intelligamus: & quo modo iis occurrere possit, notum habeamus, & in promptu: altera, ut, quæ sint primæ veritates, ex quibus ceteræ fluunt, penitus dignoscamus.

Porro veritates primas duplici nos via consequimur: vel *intimo sensu* [seu *conscientia*, ut vocant] vel *humana ratione*. Illæ nullo sensuum externorum adjumento percipiuntur, & *internæ* vocantur. Hæ sensuum ope comparantur, *externæ* que nominantur. De primis hoc capite, de aliis sequenti capite disputabimus.

D 3

Pri-

[1] *L. III. part. I. c. I.*[2] *Ibid. cap. 3.*[3] *Ibid. cap. 7.*

Prima itaque, & præcipua veritas humanæ omnis cognitionis est, *cognitio propriæ existentia, & earum rerum, quæ in animo eveniunt*. Hanc non sensuum ministerio, non ullis argumentationibus, sed *intimo sensu* ac tacita quadam conscientia percipiunt homines singuli: adeo ut interrogati, *an sint, an cognoscant, an velint, aut nolint, an dolorem sentiant, an voluptatem*; sine ulla hæsitazione omnes respondeant, alterutrum ita esse: quia adeo perspicue id menti objicitur, ut nihil supra: & qui aliquo argumentorum genere id ipsum probare vellet, rem obscuraret potius, quam inlustraret.

Itaque prædicta cognitio est maxime evidens: seu, ut alii vocant, habet *evidentiam Mathematicam*: [1] ut etiam ceteræ, quæ ex dicto principio proxime fluunt, veluti demonstrationes omnes recte factæ, quæ iccirco *Mathematicam evidentiam* habere dicuntur. [2]

CAPUT III.

Ostenditur primas veritates cognosci itidem posse recta ratione.

ATque de *intimo sensu* satis dictum. Venio ad alteram cognoscendi viam, nempe *rectam rationem*. Nomine *rectæ rationis* significamus, *facultatem, quam habent homines ratione utentes, ut de rebus, quas non intimo sensu percipiunt, eodem*

[1] *Evidentiam Mathematicam, & Metaphysicam eandem esse, diximus in Logica L.III. p.1.c.3.*

[2] *Repete quæ diximus in Logica loc. cit.*

dem modo judicent omnes, aut fere omnes: quod judicium ex nullo præcedenti ductum, se ipso menti se offert. [1] Hæc itidem definitio per singulas partes adeo perspicua est, ut orationem nostram non desideret.

Itaque *recta ratio*, quæ alio nomine *communis sensus*, & *naturæ vox* appellatur, in omnibus, modo ac ratione utuntur, inveniri solet. Dixi tamen supra, *vel fere omnes*: quia plurimi, qui ratione utuntur, quædam vel negant, vel dubitant, quæ reliqui uno consensu amplexantur. Hæc tamen probant tantum, hujusmodi homines præjudicatis sententiis impeditos de rebus recte judicare non posse: nihil tamen efficiunt communi sensui, aut rerum evidenti notioni.

Itaque *communis sensus*, quem Deus posuit in omni animo, omnes quidem ducit ut de rebus perspicuis eodem modo dijudicent. Verum cum Deus hominem liberum condiderit, ipseque libertate sua in judicia inepta frequenter incidat; ita iis mentem animi hebetat & retundit, ut nihil interdum videat

D 4

ex

[1] *Recta ratio duo manifeste complectitur. Alterum, facultatem eodem modo de rebus, quæ extra nos sunt, judicandi: quæ facultas omnibus inest, qui recto rationis usu valent. Alterum, facultatem inferendi ex veritatibus jam cognitis alias veritates per necessariam concludendi rationem: quod sine prima facultate fieri non potest. Interdum tamen pro prima facultate sumitur, ut hoc loco: interdum pro secunda.*

ex vero; quod alii alio modo faciunt. [1] Quare si uno aut alio casu sensui communi aliquis repugnat, *ineptus*; si in omnibus repugnat, *demens* appellatur.

Illud tamen in hoc casu mirabile occurrit, quod etiam si tanta sit præjudiciorum copia, tantaque in iudicando varietas, ut vix unum doctissimum,

[1] *Causæ cur sensus communis non in omnibus eodem modo se habeat, plurimæ sunt, sed ad quædam capita referri facile possunt. Harum 1. est Vana gloria, quæ nos movet ut alio modo, ac ceteri homines, & cogitemus, & loquamur, quo facilius præter ceteros ingeniosi prædicemur. 2. Nimia diligentia seu curiositas, quæ nos impellit ut de rebus, quæ humana ratione investigari non possunt, iudicium faciamus. 3. Partium studium, quod facit, ut mordicus sectæ, cui dedimus nomen, adhareamus: veluti Pyrrhonii, & Academici, qui ea de causa generalem dubitationem vehementer propagarunt. 4. Negligentia, itemque celeritas in iudicando, nam sæpe, quod non recte examinemus principium, quod nobis est systematis fundamentum, decipimur a continuata progressionem ac serie illa evidentium propositionum, quæ ex eodem recte ducuntur. 5. Insolens philautia, quæ nos veluti cogit, ut sensui communi non auscultemus, qui veritates quasdam, quæ nobis incommodæ videntur, liquido representat. Hæc aliæque ejusmodi, de quibus Logicæ L.III. p.1. c.5. & 6. commemoravimus, causæ sunt cur homines in quibusdam rebus sensus communis expertes esse videantur: & re vera ita sunt, si reliquum genus humanum, quod alio modo cogitat, cum iisdem conferamus.*

mum, & prudentissimum invenias, qui non in aliquo casu ineptus sit; tamen plerique omnes in certis rebus ita consentiunt, ut nulli magis. Is itaque *sensus communis omnium* pro regula veritatis haberi debet, non ille ineptorum quorundam.

Id adeo verum est, ut non modo in rebus communibus, sed in quibusdam privatis locum habeat. Quare si in iis, quorum notitiam & usum habeo, videam alios non æque exercitatos diverso modo iudicare, ac ego; jure optimo iudicare possum, eos errare. Sin, rebus omnibus æqualibus, plerique omnes diverso modo iudicent, indicium est clarum, & certum me errare: neque enim fieri potest, ut tot homines apti ad iudicandum fallantur, ego solus ad scopum collineem.

Exemplo rem inlustremus. Artes singulæ, ut Eloquentia, Poesis, Architectura, Pictura, ceteræ habent aliquid sibi peculiare, in quo sita sit eorum perfectio: idque non unus, & alius de populo, sed viri his studiis contriti, & in Antiquitate bene versati soli cognoscunt. Finge te orationem aliquam, vel poema a te, vel ab amico factum vulgare, atque laudare, sed tale, quod tibi, tuique similibus tantum placeat; at viris plerisque, veteris Eloquentiæ, & Poesios callentissimis, purum putum *sexcentismum* sapiat. Quis sanus dicet, te recte iudicare, ceteros errare? quia verisimile non fit, ut tot homines, qui ea callent, ex quibus recte iudicare apti sint, errent, tu vero solus recte iudices. Itaque communis ille sensus omnium, qui recte iudicare in his possunt, nobis fit oportet criterium veritatis. Ideoque quod plerique omnes bene docti in aliqua facultate iudicant recte se habere, ita

ita se habeat necesse est: nam hoc commune iudicium est quædam naturæ vox, quæ in hominibus, qui dijudicare possunt, ex intimo pectore erumpit.

Dixi bene docti, & qui dijudicare possunt: nam si innumeri sexcentis v. g. aliquid vel laudent, vel vituperent, nihil momenti adferunt: nam cum in Antiquitate versati non sint, nec recte iudicandi principia noscant, nihil efficere possunt adversus eum, qui talibus principiis munitus sit: proptereaque audiendi non sunt. Quod autem de Eloquentia, & Poesi dico, de ceteris artibus ingenuis, ut Architectura, Pictura, Musica, immo & de vulgaribus omnibus dicta putatote. In omnibus his sensus communis peritorum primas veritates ostendit. In reliquis enim rebus, de quibus omnes iudicare possunt, etiam sensus communis omnium aperit primas veritates. Unum tantum superest examinandum, an hujus generis iudicia aliqua existant: quod paucis est explicandum.

Porro plurima esse ejusmodi iudicia, quæ & fere omnes faciant homines, & ex nullis aliis clarioribus deducantur, omnino extra controversiam erit ei, qui humanas actiones, quique iudicia recte examinarit. Hujusmodi sunt, ut a notioribus incipiamus, iudicia istiusmodi:

I. *Ego talem, & talem colorem, & staturam habeo.*

II. *Ego sum unus, non duo homines.*

III. *Ego corpore, & intelligentia præditus sum.*

III. *Ego liber sum: id est sine ulla causa, quæ me cogat, facere possum, quod mihi placet.*

V. *Existunt in hoc orbe terræ alii homines præter me.*

VI. *Ego*

VI. *Ego me ipsum non creavi.*

VII. *Non ego tantum, sed ceteri homines corpore, & intelligentia præditi sunt.*

VIII. *Quidquid summo artificio est factum, id ab aliqua causa ratione prædita factum est.*

VIII. *Si homines multi numero, & sani iudicii, ac probatæ fidei aliquid non auditum, sed cognitum testentur, id pro certo & explorato habendum est: & alia hujusmodi.*

Hæc iudicia ex aliis non oriuntur, ut est perspicuum: deinde adeo sunt clara, ut nihil clarius: postremo ab omnibus, ineptis quibusdam exceptis, admittuntur. Recte itaque pro primis veritatibus habentur.

Quærat aliquis, qui differunt primæ veritates intimo sensu cognitæ, ab iis, quæ recta ratione cognoscuntur? Si perspicuitatem, & certitudinem quærimus, nihil omnino differunt. Si modum, quo nos certiores faciunt, non nihil differunt. Nam veritates, quas intimo sensu cognosco, ita menti meæ præsentibus sunt, ut non nisi dementes de earum existentia dubitare possint. Quæ vero recta ratione adquiruntur, non ita valide ac efficaciter me cogunt, & volentem nolentem trahunt ut adsentiam; cogunt tamen, si animum ad id adverto.

Exemplo sit demonstratio Mathematica, & Metaphysica; quarum utraque summa evidentia, & certitudine fruitur. Mathematica tamen, quia numeris & figuris constat, quæ nos vividius tangunt, ita alte in animo defigitur, ut volentem nolentem me rapiat ad consentiendum. Metaphysica vero etsi cogit, sponte illa quidem, ut ita loquar, me ducit, non tamen invitum rapit. Quare [ut ut dicunt ali-

aliqui, qui eas alio & alio nomine appellant, ex quo innumeræ disputationes de vocabulo, exque minime necessariæ, proficiscuntur] illud apud omnes exploratum est, utrasque veritates ita hominem ad consentiendum cogere, ut non nisi stulti & insani eas non admittere queant: quod ad id, quod quaerimus, satis est.

CAPUT IIII.

*Diluuntur argumenta eorum, qui negant
ullas esse veritates.*

Mirabuntur, Adolescentes, hic aliqui viri docti, me diluendis dedita opera Scepticorum argumentationibus integrum caput destinasse, cum illæ vel ex sola vocabulorum expositione apud eos, qui ratione recte uti sciunt, & facile & invicte refutari possint. Quibus ego rationem consilii mei notam esse cupio, & spero equidem eisdem me probaturum, si pauca prius dixerō.

Ego sane in eadem sum sententia, argumenta Scepticorum inepta esse, nec plane digna, quibus tanto eruditionis apparatu viri doctissimi respondere conentur. Verum cum hac ætate Scepticorum nomen, tum propter quorundam præstantem doctrinam, qui talia deliria defendere non dubitarunt; tum etiam propter celebritatem eorum, qui eisdem responderunt, nobilitatum fuerit, & in omnium ore versetur; meum esse putavi, quid de iis judicare oporteat, vobis exponere: ne vos tantis nominibus decepti vobis persuaderetis, Scepticorum argumenta tantum habere momenti, ut iis non sine magno labore, ac incredibili eruditione

OC-

occurri possit. Quare ad irridendos potius, quam confutandos, Scepticos, talia scribere mihi proposui: quod mihi persuadeam, ita facile eorum cavillationes refutari posse, ut irridendi potius, quam argumentorum copia labefactandi, deliri illi homines videantur. Accedit quod de primis veritatibus non ante dicere possumus, quam efficiamus, veritatem posse cognosci: ideoque de ea hoc loco breviter dicendum esse videtur.

I.

Ac primum illud tamquam nemini sanæ mentis dubium pono, cognitiones, quas *intimo sensu* habeo, veluti *me existere, me cognoscere, me aliquid velle, aut nolle*, nullo argumentorum genere confutari posse. Nam primum, qui hæc oppugnare velit, plane nescit, an ego tales cognitiones nunc temporis habeam, an non: propterea nihil de iis aut adfirmare potest, aut negare. Deinde etsi eisdem aperiam, me tales notiones habere, nullis argumentis cogere me poterit ut id negem, vel dubitem. Quo enim modo, quibus rationibus efficiet, *me non existere*? Age fingamus Scepticum magna rationum copia persuadere mihi velle, de mea existentia, ac perceptione esse dubitandum. Ego vero eundem, postquam integrum diem de eo argumento copiosissime & eloquentissime disputavit, vel nullo negotio intelligo falsum esse, cum ad me revertor, cum considero me esse eum, qui illum disputantem patienter audiui. Itaque certo conscius mihi sum, *me esse præsentem, me eum audire voluisse, me reapse disputantem audivisse*. Quid? si mihi diuturna fame, ac siti fatigato persuadere suis

ca-

cavillationibus voluerit, *me nec famem, nec sitim sentire?* an ulla ratione poterit? Ego vero vel quocumque pretio præstabo, Scepticum ipsum, si fame triduum fatigetur, ac eidem non dico unus, sed omnes homines, qui sunt, qui fuerunt, qui erunt, magna eloquentiæ vi persuadere conentur, *eum nullum sensum famis sentire*; potius iudicaturum, universum genus humanum insanire, quam se acerba fame non esse vexatum. Adeo perspicue hæc adfectio animo objicitur, cum macerat, ac dilaniat.

Vulgatum est illud Diodori Pyrrhonii, [1] qui arroganter contendebat, se suo illo dilemmate motum omnem ita negasse, ut ei frustra quisquam occurrere vellet. Hic cum luxatum humerum haberet, & Hierophilum Medicum accersiri juberet, ut sibi humerum restitueret; Hierophilus in re seria nugans eodem dilemmate eidem persuadere conatus est, humerum moveri & luxari non potuisse. At tantus dolor Diodorum vexabat, ut, abjectis Pyrrhonorum delirationibus, non modo passus sit, humerum, atque adeo omnia corpora moveri posse; sed Medicum vehementer rogarit, ut, missis ineptiis Scepticorum, medicas manus adhiberet. Usque adeo certum est acutum sensum doloris vel invitos cogere Scepticos, ut perspicuæ veritati cedant. Quæ cum ex uniuscujusque testimonio, ac domestica experientia nota sint, ulterius exponenda non sunt. Manifestum est igitur, contra id, quod *intimo sensu* percipitur, nihil opponi posse, quod aliud momenti habeat in disputando.

Ve-

[1] *Apud Sextum Empir. Pyrrh. Hypot. L.II. sect. 245.*

II.

Venio ad eas notiones, quæ *recta ratione*, atque adeo *sensuum præsidio* comparantur. Nam aliqui sunt philosophi Recentiores, [1] qui de rebus, quæ *intimo sensu* percipiuntur, non dubitant; maxime vero de aliis, quæ *sensuum ope* comparantur. Quorum argumenta expendenda nunc sunt. Ea tamen, si recte perpenduntur, ad tria genera commodè reduci possunt: adeoque tribus tantum argumentis eorum omnem dubitandi rationem complectemur.

I. Primum est. Animus noster id clare tantum & certissime percipit ac sentit, quod in se habet: id est, clare tantum sentit perceptionem suam, cum animo ipsi præsens est. [2] Sed corpora externa, immo & nostrum corpus, etiam si per sensus

ali-

[1] v. g. *Hiberni quidam in Dialogis Dublini editis, qui præter mentem, ac ideas, nihil exstare putant. [Wolfius in Psychol. Rationali] sed frustra hanc sibi laudem vindicant Recentiores hi, nam veteres Cyrenaici id ipsum multo ante dixerunt. „Negant, inquit Cicero, esse quidquam, quod percipi possit extrinsecus: ea se sola percipere, quæ tactu intimo sentiant, ut dolorem, & voluptatem: neque se, quo quid colore, aut quo sono sit, scire: sed tantum sentire, adfci se quodammodo. „Academ. QQ. L.III. c. 24.*

[1] Perceptio non solum representat rem perceptam, sed hoc facit, ut mens dum se percipere animadvertit, certissime cognoscat, ipsam perceptionem menti esse præsentem.

aliquid animo imprimant, tamen animo nostro præsentia non sunt, ut evidens est: Deinde omnino certi non sumus, an animus noster ita sit constitutus, ut natura sua possit eas adfectiones in se excitare, quas externis corporibus vulgo tribuimus; an in se ipso eas experiri, quin ulla corpora essent. Igitur animus noster evidenter certus non est, esse aliqua corpora extra se, ne suum quidem.

Ex hoc autem principio plura sequuntur. 1. Animum nostrum certo non cognoscere, quod ante tempus, quo cogitat, evenit: v. g. *an heri existerim: an centum ante annos vixerim*. Neutrum enim horum est perceptio mentis, quam nunc habeo, in qua sola, si eos audimus, evidentia consistit. Non igitur evidens est. At non recordamur. Quid refert? etiam non recordamur, an in utero matris fuimus; quid ibi egimus; & tamen certum est, nos ibi fuisse, & aliquos motus fecisse. Itaque quod non recordemur, quid centum ante annos fecerimus, non est bonum argumentum ut dicamus, nos centum ante annos non fuisse. Hoc argumentum præcipuum est apud adversarios, cui si pro merito responderimus, cetera nulla negotio infringemus.

Responsio ex ritu Dialecticorum est. Negamus maiorem propositionem syllogismi. Nam falsum est, nos tantum scire certo & evidenter, *esse in nobis talem perceptionem*: nam etiam scimus evidenter, *esse reapse objectum talis perceptionis*. Negamus etiam secundam partem minoris. Nam itidem certi sumus, *eiusmodi impressiones reapse ab objectis corporibus remote provenire*. Qui, inquires, utrumque illud clare, & evidenter scimus? dicam, nec id

ma-

magna circuitione verborum, tanta est rei evidentia.

Quod ad primam partem, tam perspicue menti nostræ obijcitur, *nos habere talem perceptionem*, quam obijcitur, *existere objectum talis perceptionis*. e. g. Tam perspicue sentio, *me corpus meum cognoscere*, quam *corpus meum esse*: nec enim illud cognoscerem, nec sentirem, nisi esset. Item tam perspicue cognosco, *me, cum ad lapidem celeriter offendo, dolorem sentire*, quam *lapidem esse, in quem offendi*. Qui enim alterum altero obscurius est? Provoco ad omne genus humanum, qui, si interrogentur, *an possit aliquis dolorem ex incurso in lapidem sentire, quin lapis existat, in quem incurrat*; sine ulla dubitatione omnes respondebunt, *fieri non posse*: &, quod inde fit consequens, pro certo & perspicuo habebunt, *lapidem existere*. Quid, quaeso, amplius requiritur, ut dicamus, rem esse perspicuam? ego vero nihil video.

Altera pars eadem ratione demonstratur. Nam ita perspicuum est, *me dolorem sentire*, quam est perspicuum, *dolorem ex offensione in lapidem oriri*. Quis enim sanæ mentis de hoc dubitabit? Interroga singulos homines, nec doctos modo, sed indoctos, sed femellas, sed puellios, modo sani cerebri sint; *an dum dolorem ex offensione in lapidem percipiunt, hic dolor ex lapide, an ex motu aeris, an ex quartana, an alia de causa proveniat*: omnes respondebunt, *ita apertum esse, dolorem ex offensione in lapidem provenire, ut insanus sit qui neget*. Cur ita? quia adeo perspicue hoc ipsum menti animi obijcitur, ut nihil clarius obijciatur: adeo ut si ulteriorem rationem petas, insanias; nihil enim

E

clar